

NATURPARK
ZITTAUER
GEBIRGE

LUŽICKÉ
HORY

LUŽICKÉ & ŽITAVSKÉ HORY

Neobjvený
klenot pohraničí

Lužické ráno na Klíči

Lückendorf

LUŽICKÉ HORY A ŽITAVSKÉ HORY – NEOBJEVENÁ KRÁSA

Jsou hory, které ohromí a hory, které dojmou. Lužické hory dojmají, protože mají lidský rozměr. Jejich nejvyšší vrcholy nedosahují ani 800 nadmořských metrů a přece jsou to hory se vším všudy. Jsou dokonalou spojnicí okolních krajinných útvarů – z Českého Švýcarska převzaly písčové útvary a skalní města, z Českého středohoří vulkanický charakter a kuželovité vrcholy vystupující ze zalesněných kopců, z Jizerských hor táhlé hřebeny... To všechno spojují v jedinečný celek, kde duše pookřeje a oči utěšeně plují po zvlněném reliéfu. Kdyby se nejmenovaly Lužické, bylo by jejich jméno Malebné. Pohled na ně je uklidňující – z hřebenů kudrnatých smíšenými lesy důstojně vystupují dominanty, nejvyšší Luž, rozložitý Hvozd, ztepilý Klíč, zadumaný Studenec i královna Jedlová s korunou kamenné rozhledny. Rozložitá suťová pole, překvapivě příkré zalesněné stráně a hluboká údolí, pitoreskní skalní útvary dychtivě vykukující nad koruny stromů, lesní chrámy se sloupovím stříbrných buků, rozzářená světýlka kvetoucích janovců a náprstníků, korálky lidové architektury, sakrální památky a ohromující skalní reliéfy štědře rozhozené do lesů, úchvatné lidmi vytesané jeskyně Pustých kostelů, historická města se zámky, hrady, kostely a bazilikami, divoké potoky a říčky spěchající až někam do náruče Labe, zrcadelné hladiny rybníků, neobvyklá seskupení oblých skal, ale také fantaskní čedičové i písčové varhany čnící k nebi v ohlušujícím akordu. A pak pozoruhodné stopy lidských životů – sklářské hutě, skalní divadla, rozhledny a turistické chaty pamatující ještě dětský věk turistiky i malé betonové pevnůstky, připomínky odhodlání bránit vlastní

hranice... Dost možná nejkrásnější a opravdu výjimečné jsou ale lužickohorské louky. Široké, nádherně prokvetlé, plazivé, vzlínající po stráních, rozpažené v údolích, se solitéry pradávných stromů, lákající k bosému bloumání travou. A když skončí léto, promění se Lužické hory v opojnou paletu křičících barev i tichých valérů, a až potom zima lehne na krajinu a barvy zmizí, jsou nekonečné bílé horské pláně i prachová peřina kryjící lesy plné jiskrných slunečních diamantů.

Lužické hory nejsou přeplněné turisty. Jakoby ti, kteří vědí o tomhle utajeném skvostu, žárlivě střežili jejich klid. Přitom je tu až neobvykle dobré turistické zázemí. Od velmi husté sítě dobře značených turistických tras a naučných stezek přes četné a mimořádně pestré cyklostezky, skvělé možnosti koupání, ideální a vyhlášené horolezecké terény, hojnost hub, báječné rybaření až po ideální podmínky k zimním radovánkám. Zdejší tratě pro běžecské lyžování jsou opravdu nádherné a je tu i několik zajímavých možností pro lyžování sjezdové. Navíc Lužické hory přirozeně pokračují i na saské straně, kde slyší na jméno Zittauer Gebirge, tedy Žitavské hory. Horám jsou státní hranice lhostejné a i lidé mohou už tři desítky let volně přecházet na nesčetných místech ze státu do státu a vnímat tenthle čarokrásný region jako jeden celek.

Ruku na srdce, kolik Čechů by dokázalo Lužické hory správně zařadit na slepou mapu? A ony přitom nabízejí daleko víc, než si běžný člověk představuje. Dokonce víc, než jiná horstva tvořící hraniční pás naší země – je tu totiž klid a okouzlený poutník tudy nezřídka bloumá sám a sám, tváří v tvář čisté krásě.

STUDENEC

Majestátní vrátný

V Českém Švýcarsku, mezi Jetřichovicemi a Chřibskou, je půvabné místo zvané Na Potokách. Právě tady, na levém břehu říčky Chřibská Kamenice, začínají Lužické hory. Nenápadná zátočivá silnička překoná prudký kopec a poskytne úchvatný pohled na docela jinou krajinu. Důstojný a zamyšlený Studenec tu shlíží na nádherné louky, které spásá stádo ztepilých laní vedených mohutným jelenem a korunuje idylu místa. Je těžké uvěřit, že tu v polovině osmnáctého století tekla krev vojáků bojujících v monstózní bitvě prusko-rakouské války. Dnes tu povlává tráva a jen tiché pomníčky dávají vzpomenout na lidskou zpušnost. Na vrcholu Studence svítí do dálky kamenné moře, na němž se prohání stádo kamzíků, které sem už někdy počátkem minulého století nechal přivést hrabě Kinský. Kdo dojde antickým

sloupovým lesknoucím se buků až na sám vrchol, může dobrodinným šnekovitým schodištěm zdejší rozhledny vystoupat nad koruny stromů a pohlédnout k severozápadu. Uvidí Českosaské Švýcarsko jako na dlani. Za siluetou „děčínské Fujijamy“, Růžového vrchu, působivého čedičového majáku uprostřed pískovcového moře, vynoří se saské stolové hory. Stačí se ale jen potočit a obzor se promění. Západní Lužické hory, vlídné vlnobití zalesněných hřebenů s kuželovitými ostrovy spících vulkánů. Tady končí jeden svět a harmonicky přechází ve druhý. A stačí seběhnout do sedla Pod Studencem a na mírném úpatí Javorku zabloudit v oceánu bohatě kvetoucí měsíčnice vytrvalé, pak dojít až na rozcestí u Křížového buku a Lužické hory vlídně rozevrou svou náruč a koruny stromů zašeptají – Pojd' a buď tu doma.

ZLATÝ VRCH

Kamenná katedrála

Jedním z divů západních Lužických hor je bezesporu Zlatý vrch zdvihající se nad půvabnou obcí Líška. Příroda tu už někdy ve třetihorách vytvořila architekturu, na jakou se člověk při všem svém sebevědomí za celou historii nezmohl. První dojem je fascinující, ta scénérie prostě bere dech. Až někam do oblak běžící štíhlé sloupy tisknoucí se k sobě v ohromující spoustě, dokonale symetrické a dlouhé místy až tři desítky metrů. Je to kamenná katedrála. Pod monumentální stěnou vytvořila lidská hravost stovky sošek z na sebe navrstvených odštípnutých kusů čediče. To místo jakoby bylo pohanským obětíštěm, dávnou modlitebnou pod širým nebem. Jeho historie je ale daleko prozaičtější. Už někdy v 19. století se tu začaly těžit úchvatné čedičové pilíře vzniklé ve vulkanických dobách

tuhnutím žhavé lávy, která zmenšovala svůj objem a vytvářela dokonale pravidelné pěti nebo šestiboké sloupce. V sedmdesátých letech minulého století si ale lidé uvědomili, že těžbou odkrytá stěna je hodná ochrany, lom byl uzavřen a od té doby je možné tu do sytosti žasnout nad rafinovaností přírodních sil. Kdo vystoupá po kolem běžící Naučné stezce Okolím Studence na sousední Stříbrný vrch, kde se také těžilo, uvidí pod sebou zase trochu jinou scénérii, stěnu, do níž jakoby vrostl mytický drak s ocelově šedým pancířem kůže. Navíc je odtud okouzující výhled do daleka, na obzoru defluje České středohoří, Českosaské Švýcarsko, na dosah blízké se pak zdají být jedny z prvních vrcholů Lužických hor – Pustý zámek a Břidličný vrch, na které se vypravíme hned na další dvoustraně.

BRATRSKÝ OLTÁŘ

Oáza lidské víry

Česká Kamenice je ze všech stran střežena důstojnými kopci. Z jednoho z nich jakoby vybíhal do prostoru kamenný můstek, špička trčí do prostoru. To je Jehla. Nejde ale jen o tu pozoruhodnou vyhlídku, Jehla je vrch veskrze zajímavý. V dřívějších dobách tu býval přírodní park s altány, výletními korzy a odpočinkovými místy. Dnes jsou svahy Jehly tajemnější, ale výlet sem je jeden z nejkrásnějších. Cestu z města, kterou je dobré začít v nádherném pozdně barokním poutním areálu Mariánské kaple, střeží v zalesněném svahu pískovcové útvary s vyhlídkami – nejprve Žába a hned za ní Ponorka. Potom už je poutníku dáno vystoupat na samotnou čedičovou Jehlu, opulentní vyhlídku na Českou Kamenici i její nádherné okolí. I tady nás provází magická sloupcová odlučnost čediče. Největší překvapení ale čeká pár set

metrů od vrcholu, ukryto v lese. Mystické a velmi silné místo, místo promodlené, plné zoufalství, naděje, ale především lidské víry. Bratrský oltář. Mezi stromy, jakoby kouzlem vyrostlé z pískovcových skal, svítí tu do zeleného přítmí obrazy krásně obnovené křížové cesty, schodiště lemují sochy svatých Jana Nepomuckého a Antonína Paduánského, nedaleký skalní oltář střeží socha Anděla smrti. Kdysi se sem utíkali ti, jejichž víra nebyla právě tou oficiální, nejprve katolíci, pak zase protestanti. Dnes je to oáza klidu a lesního ticha. Usednout tu na kamenný schod a nechat na sebe působit genia loci, naslouchat střípkům modliteb rezonujících po staletí mezi skalami, to je balzám na duši. A zaslechnete-li tu bezstarostný výskot dětí, nedivte se. O pořádek se tu totiž starají děti z blízkého dětského domova.

PUSTÝ ZÁMEK A BŘIDLIČNÝ VRCH

Brána do hor

Impozantním vstupem do nitra západních Lužických hor je idyllické údolí říčky Kamenice. Od České Kamenice až do Kytlic vine se úžlabina neobyčejného půvabu. Monumentální vstupní branou je rozsedlina mezi dvěma kopci, Pustým zámekem a Břidličným vrchem. V prehistorii to býval jediný masiv, který voda a vítr rozhlodaly a vytvořily hluboce zakrojenou soutěsku. Na pravém břehu Kamenice se do úctyhodné výše tyčí jedna z nejkrásnějších skalních stěn v zemi. Graciózní sloupcovou odlučnost tu tentokrát předvádí znělec a je to scénérie, před kterou člověk stane v němém úžasu. Gigantický vějíř anebo velkolepý stoh listin či otvírající se kniha, každý máme jinou fantazii. Tak jako tak je k nebi stoupající přírodní reliéf úchvatný. Nad stěnou odpočívají zbytky středověké-

ho hradu Fredevaldu a vysoko nad údolím vybíhá zábradlím opatřená vyhlídka. Z té je samozřejmě dobře vidět dvojče Pustého zámku, protější Břidličný vrch. Jeho temeno je zalesněno převážně ztepilými stříbrnými buky, které vytvářejí až velebnou atmosféru. Je to po Studenci už druhé místo, kde není zase až tak neobvyklé zahlédnout skotačící kamzíky. Břidličný vrch má ale ještě jednu zvláštnost. Strmé stěny prudce spadající do údolí jsou po celý rok provlhlé, a když do Lužických hor dorazí zima, zmocní se mráz skály a vytvoří na ní pohádkové ledopády, které jsou jako z učebnice ledolezení a ledolezci je také hojně a nadšeně využívají. Příkrou strání Břidličného vrchu vede krásná cyklostezka, ze které se v jednu chvíli otevře atraktivní výhled na Pustý zámek i okolní lesy a kopce.

MLÝNY A KYTLICE

Mocná přitažlivost místa

Kdo tedy vstoupí do údolí Kamenice mezi Břidličným vrchem a Pustým zámek, ocitne se v rozmarném prostoru plném klidné a útěšné krásy. Vede tudy silnička lemovaná železnicí a tahle trať je jednou z nejromantičtějších u nás. Ať už vlakem, autem, na kole nebo pěšky, vedou nás pobřežní nivy Kamenice mezi tu příkrými, tu zase povlovnými zalesněnými stráněmi. Je tu klid až krystalický. A ještě krásnější, než vydat se sem na výlet, musí být spojit s tímhle údolím svůj život. Ostatně také proto jsou Mlýny a především pak Kytlice (Vesnice roku 2018 Ústeckého kraje) už od pionýrského věku chalupaření jedněmi z nejceněnějších lokalit. Tyhle vesnice jsou jedním slovem krásné. V Mlýnech potěší půvabné lesní divadlo, ve kterém se stále holduje Thálii, v Kytlicích kostel sv. Antonína Paduánského, rybník, opravdu skvělý řemeslný pivovárek,

báječný Obecní dům s maličkým muzeem školy, loutkovým i půdním divadlem... v tom všem ale není ona těžko postižitelná přitažlivost místa. Ta je v lidech, kteří svou obec milují a vytvářejí tu dokonale vlídné prostředí vyšperkované po generace opečovávanými chalupami a staveními. Silnička sleduje tok Kamenice i dál, za Kytlice, až k viaduktu, který je kouzelný. Za ním totiž jako mávnutím čarodějné hůlky začíná úplně jiný svět, svět podhorských luk s meandrující safírovou říčkou, lužickohorských lesů v jejichž středu jako boží zřítelnice září Hraniční rybník, místo podivuhodné atmosféry a té nejtišší krásy. Nad ním se vypíná nenápadná Valdštejská skála, kterou stojí za to mezi stromy najít. Dokonale rovné stěny jsou pokryty tajemnými značkami prospektorů rud drahých kovů, z nichž některé pocházejí až z hloubi 16. století...

JEDLOVÁ A TOLŠTEJN

Za nejkrásnějšími výhledy

Idyllická železnice se za Hraničním rybníkem vydá do kopců a přivede poutníka až na veskrze půvabné lesní nádraží Jedlová vybudované už v polovině 19. století. Obklopeno zalesněnými stráněmi, je ideálním výchozí místem do okolí. Ať už se vydáme na blízké Jelení skály anebo na královnu téhle oblasti, Jedlovou, nebo ještě o kus dál, na zříceninu hradu Tolštejna, pokaždé nás čekají úchvatné výhledy a příroda v téměř divoké podobě. Jedlová je už od roku 1891 korunována opravdu výjimečně zdařilou kamennou rozhlednou, ze které je panoramatický rozhled po celém Českosaském Švýcarsku i Lužických horách. Ty odtud poprvé vidíme skoro celé. Vidět je ale i celé České nížozemí, ba Krušné hory, České středohoří, Bezděz, Ještěd a někdy dokonce i na Sněžku dohlédne dobrým počasím podpořené oko. Hostinec, stojící

u paty rozhledny, je dokonce ještě o dva měsíce mladší, než kamenná dáma, a dodnes utěšeně funguje. Jedlová, třetí nejvyšší hora Lužických hor, nabízí kromě výhledů v létě různé sportovní aktivity, v zimě pak členité a atraktivní sjezdové tratě. Královstvím buků rovných jako svíce sejde pak okouzlený poutník na louky pod Tolštejnem. Tady, na skalním ostrohu, stával už od raného středověku mohutný hrad opatřený četnými věžemi. V polovině 17. století byl fatálně pobořen a vypálen. Od té doby se tu ukrývaly jen tlupy loupežníků a lapků, svou chatrč tu míval i poustevník. Dnes zbyla masivní, rozsáhlá a vyhlídkami doslova prošípaná zřícenina opředená desítkami tajuplných pověstí, středobod pohádkového Tolštejského panství, které je tak příjemné procestovat křížem krážem.

JIŘETÍN POD JEDLOVOU

Od stříbrných dolů ke křížové cestě

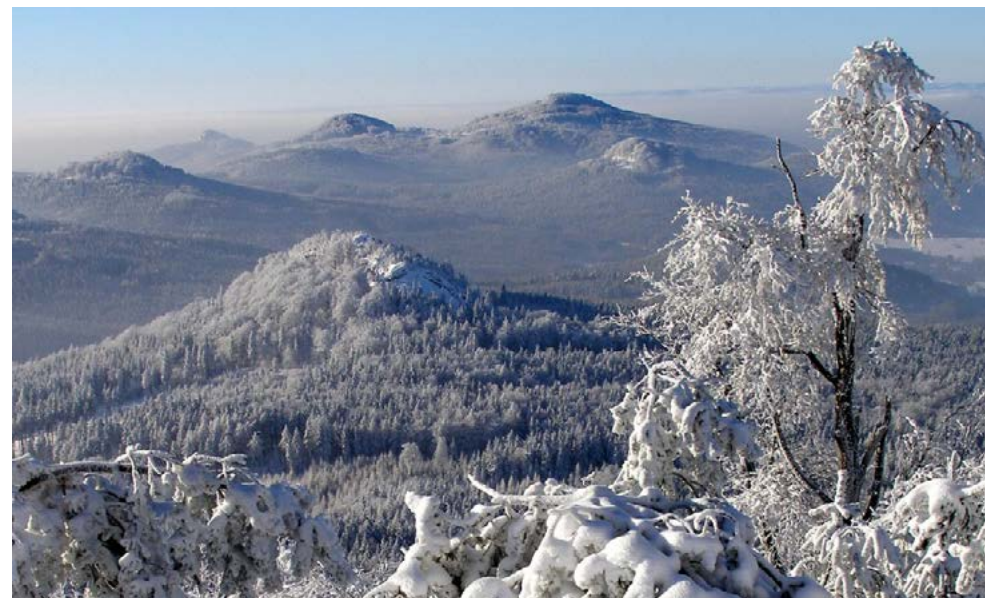

Opravdu pod Jedlovou rozkládá se městečko Jiřetín. Mezi ním a královnou západních Lužických hor ale leží ještě jeden tajemný a mystický vrch – Křížová hora. Na ní svítí do daleka jedna z nejkrásnějších křížových cest u nás, pozdně barokní, pašijová, což znamená, že kromě jednotlivých zastavení Kristova výstupu na Golgotu je tu i Getsemanská zahrada se sochami spících apoštolů a Krista navštíveného andělem. Nezáleží na tom, v co kdo věří či nevěří, výstup ke kapli svatého Kříže je pokaždé hluboce intenzivní zážitek. To místo má neuvěřitelnou sílu. Na vrcholu tryská ze země pramen krytý gloriem se sochou Panny Marie, voda, v jejíž zázračné léčivé účinky dodnes věří mnoho lidí. Prostranství mezi kaplí a Božím hrobem je neobyčejně energeticky aktivní, esoterici tu naměřili mimo-

řádně silný výron telurické energie a citlivý člověk tu opravdu pocítí mírné brnění. Křížová hora byla navíc už od středověku prokutána hornickými štolami, těžila se tu měď a stříbro. Ostatně jedna ze štol, Jana Evangelisty, je dodnes přístupná a vnořit se úzkou chodbou do masivu hory je zážitek nad jiné strhující. To všechno ovšem neznamená, že Jiřetín už nic jiného nenabízí. Naopak – půvabné městečko je plné zajímavých staveb lidové architektury, hned za kostelem Nejsvětější trojice stojí opravdu nádherná barokní fara, ve které funguje muzeum s expozicí nejstarší minulosti Jiřetína, hradu Tolštejna a především dolování drahých kovů, na nádherně upraveném lehce svažitém náměstí je park se stoletými stromy a pozoruhodným sloupem sv. Vavřínce...

RYBNIŠTĚ

Na Malý Stožec i Karlovu výšinu

Na dně vypuštěného rybníka byla kdysi založena obec, která pak dosti logicky dostala jméno Rybníště. Dnes jde o významné turistické východiště ke dvěma pozoruhodným cílům – Malému Stožci a Širokému vrchu. Malý Stožec je velmi málo navštěvovaný vrch s nádherným panoramatickým výhledem. V polovině 19. století sem nechala knížecí rodina Kinských upravit jezdeckou cestu, dnes je sem třeba odbočit ze značené cesty a vyšplhat na vrchol obklopený suťovými poli. Ta námaha ale stojí za to. Nejen, že i tady se občas prohání stádo kamzíků, ale pohled do krajiny je přece největší odměnou těm, kteří slézají vrcholy. Pod vrcholem, přístupná, ale skrytá, zeje do masivu malá jeskyně Komora, někdejší útočiště loupežníka a poberty Fridolína Raucha. Než se vydáme ke druhému cíli, prohlédneme si ještě v Rybníšti malebné podstávkové domy

a v zářivých barvách oděný secesní kostel sv. Josefa, a pak už dobrodiním červené značky stoupejme na Široký vrch, kterému se zhusta říkává i Karlova výšina. Jsou tu krásné vyhlídky – první na panorama Lužických hor a druhá na Českosaské Švýcarsko, u cesty nabízí duchovní útěchu Farská kaple a chladivé osvěžení nedařlý Farský pramen, k nebi ční několik zajímavých znělcových skalních útvarů – démonický Hrbolec i členitá Dračí skála, žiznivého potěší i oblíbená studánka Blažena... Je tu klid, málokdy tu potkáte turistu a přitom výhledy i cesta samotná jsou vážně lahůdkou. Navíc je možné napojit se opodál na slavnou Köglerovu stezku, která už sice vede jinam, ale turistický labužník dobře ví, že České Švýcarsko a Lužické hory jsou pradávni milenci, kteří se od nepaměti dotýkají, proplétají, vrůstají jeden do druhého a jsou jedno tělo jedna duše.

DOLNÍ PODLUŽÍ A VARNSDORF

Ze starých štol do království vil

Dolní Podluží je ideálním východištěm ke druhému nejvyššímu vrcholu Lužických hor, k Pěnkavčímu vrchu. Důstojný a táhlý hřeben je nejzajímavější viděn z luk a lesů stoupajících k němu. Na sám vrchol je obtížné vystoupit, nejatraktivnější jsou právě místa pod temenem hory. Tak třeba už Naučná stezka Údolí Milířky, jejíž okruh začíná právě na březích stejnojmenného potoka, mapuje geologické zajímavosti Lužického zlomu, tedy rozhraní mezi lužickým žulovým masivem a druhohorními křídovými pískovci. Nádherné osmikilometrové kruhové poutování vybavené informačními tabulemi vede kolem pozůstatků štol, v nichž se dobývaly rudy barevných kovů i křemen pro sklářské hutě. Kdo se vydá dál, po modré hřebenovce kolem vrcholu Pěnkavčího vrchu, dojde až na Pětikostelní kámen s udivujícím výhledem,

který může za název místa – je odtud vidět pět kostelů. Z Dolního Podluží je to jen pár kilometrů do Varnsdorfu. Tomu se v minulosti říkalo Malý Manchester. Bývalo tu nespočetně textilních továren, což zapříčinilo úžasný architektonický rozmach města. Milovníci architektury si tu dodnes přijdou na své – od ukázek vil funkcionalistických přes klasicistní, historizující i secesní, až po architektonicky pozoruhodné budovy továren. Krystalicky účelová je například funkcionalistická Eltisova vila, unikátní zase Heldova vila, cenná konstruktivistická továrna Elite, nádherná novobarokní budova přádelny bratří Perutzů, jedinečný novogotický kostel sv. Karla Boromejského postavený z finančních důvodů s nedokončenými věžemi, nebo romantizující Hrádek, restaurace s rozhlednou na vrchu tyčícím se nad městem.

OD SVĚTLÍKU DO KRÁSNÉ LÍPY

K východní bráně do Českosaského Švýcarska

Vydá-li se kdo do lužického předhůří, na sever od Jiřetína pod Jedlovou, dovede ho cesta z Horního Podluží (kde se mimochodem v zimě velmi pohodově sjezdjuje na rodinné, pečlivě zasněžované sjezdovce) lukami kolem Velkého rybníku až k jeho bratru Světlíku. Dříve tu stávala víska, z níž dnes zbylo jen pár stavení. Jedno z nich je ovšem mimořádně pozoruhodné. V celém regionu bývaly mnohé větrné mlýny, nezachovalo se jich mnoho, ale právě ten ve Světlíku patří k nejzachovalejším. Posadit se tu do trávy a dívat se na donkichotského obra je prostě krásné. Kolem pramenů říčky Křinice je pak na poutníku dojet až do města Krásná Lípa. Tomu se často říká Východní brána do Českosaského Švýcarska, neboť právě tady začíná údolí řeky Křinice spojující oba národní parky, ten český i ten saský. Město tedy

leží na pomezí obou krajinných celků, charakter jeho bezprostředního okolí už je ale plně lužickohorský. Krásná Lípa dělá už dobře dvě desítky let čest svému jménu. Báječně rekonstruované náměstí je útulné, malebné, korunované vznosným kostelem sv. Máří Magdaleny, turisticky výborně vybavené, plné sportovišť, žijící bohatým kulturním životem, s úctou k tradicím i slavným rodákům. Je tu pozoruhodná plastika připomínající fakt, že přes náměstí dříve tekla řeka. Je tu strhující interaktivní expozice o Českém Švýcarsku, jsou tu architektonicky pozoruhodné vily i domy, včetně největší funkcionalistické stavby v zemi, Palmeho vily, na lukách nad městem, v osadě Kamenná Horka, jsou srocneny líbezná podstávkové domy, už opatřené lužickým specifíkem – dlouhou řadou podkrovních okének...

PRYSK

Kouzelná vesnice pod Středním vrchem

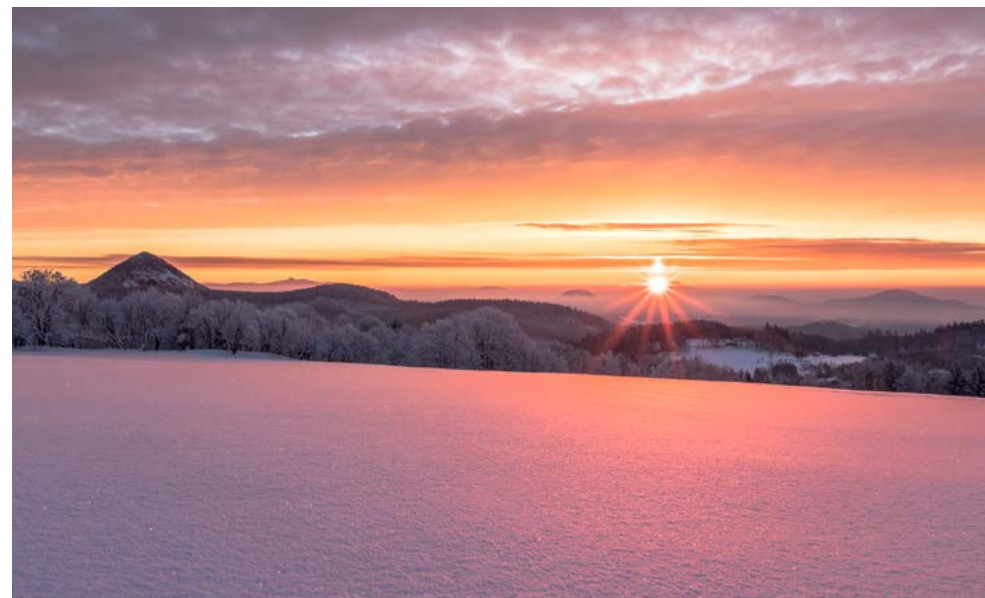

Jednu z prvních typických lužickohorských obcí, bráno od západu, je Pysk. V čem je ona typičnost? Tak předně vsí idylicky protéká potok, který půvabně propojuje všechny tři části dlouze roztaženého sídla. Najdeme tu opravdu kouzelné ukázky lidové architektury, je tu pozoruhodný a velmi cenný kostel se zvláštní dispozicí, v Pysku jde konkrétně o barokní kostel sv. Petra a Pavla se samostatně stojící zvonící, letitá péče chalupářů se tu mísí s účelným pragmatismem starousedlíků a vytváří jedinečný charakter. Taková je většina obcí Lužických hor, ale Pysk má mezi nimi přeci jen navrch – byl už zvolen nejkrásnější obcí kraje a druhou nejhezčí v celé zemi. Vede sem Fuchsova historická stezka z České Kamenice, vesnicí samotnou se klikatí Meixnerova pohybová stezka plná herních a cvičebních zastavení, v okolí Pysku je

vytyčeno 50 lezeckých cest obtížnosti 3-7... Největším klenotem ovšem je desetikilometrový Riedlův okruh, vlastně takové Lužické hory ve zkratce. Je značen modře a vede přes Lipový vrch s magickým kruhem ztepilých buků, kolem koupaliště a příjemného občerstvení i už zmíněného kostela z dílny Petra Pavla Columbanioho, vzhůru na opravdu spektakulární Ovčácký vrch, zalesněnou čupřinu završující nádhernou louku, úchvatnou krajinou až na nejvyšší vrchol, Střední vrch, holý skalní suk čníci vysoko nad krajinu, opřený o mohutnou stěnu se sloupcovou odličností čediče, odkud je velmi působivý kruhový výhled s nezvyklou a jedinečnou atmosférou, strhující za každého počasí, dále pak kolem Riedlovy jeskyně poskytující azyl kolonii netopýrů zpět do Pysku, do vesnice, která zanechává v duši trvalou stopu.

POLEVSKO A KLUČKY

Sportu zasvěcené pláně a louky i jedinečný lom

Jedno z nejkouzelnějších míst Lužických hor je bezesporu na lukách nad Polevskem. Tady, u obnovené kapličky s obrazem Krista na hoře Olivové, pod korunami tří statných lip, otevírá se jeden z nejkrásnějších pohledů na panorama hor. Oči se nemohou odtrhnout od majestátního Klíče v popředí, ale pak stejně plují po nádherném vlnobití lehce modravých kopců. Bezstarostně se vinoucí pěšiny v lukách, když se vlády nad krajem ujme zima, stávají se vyhledávanými běžeckými tratěmi. Vede tudy Lužická lyžařská magistrála – z vrcholu Luže přes Ptačinec a Stožecké sedlo, kolem Bouřného až nad Polevsko, kde se mezi Medvědí hůrkou a Medvědí vrchem začínají do všech stran rozebíhat další trasy, aby je magistrála zase polkla a dovedla okouzleného lyžaře přes Polevský vrch až na Prácheň. Nadto je přímo v Polevsku, vlídné kdysi sklář-

ské vesnici, dobře zasněžovaný sjezdový areál, který se s létem proměňuje na bikepark s trailovými stezkami. I v Polevsku zanechal Petr Pavel Colombani zajímavý barokní kostel, tentokrát zasvěcený Nejsvětější Trojici. Jakkoli jsou pláně a louky kolem Polevska proslulé hlavně běžeckým lyžováním, jejich kouzlo v létě je nedostižné. Zejména doputujeme-li až na vrch zvaný Klučky. Tady je nepřipravený tulák opravdu zaskočen úchvatnou podívanou. Ocitne se totiž uprostřed opuštěného lomu a proti němu se ze země vztyčí skvostná kamenná stěna plná mohutných kamenných sloupů. Ano, opět čedič a jeho sloupcová odličnost, zase v trochu jiné podobě. Těžko se zbavit dojmu, že stojíme před hradbami bájněho města. Nad lomem je pak vyhlídka, z níž přes působivý lom přehlédneme Lužické hory zase z jiného úhlu.

KAMENICKÝ ŠENOV

Nejславnější české Varhany

Město s obrovskou sklářskou minulostí, ale také současností, má - logicky, vyhledávané a velmi zajímavé sklářské muzeum. Tím ale pozoruhodnost Kamenického Šenova zdaleka nekončí. Najdeme tu několik opravdu nádherných patricijských domů, důstojných klasicistních budov s mansardovou střechou vystavěných obchodníky se sklem, na hřbitově obklopujícím barokní kostel sv. Jana Křtitele (další setkání s Petrem Pavlem Columbanim) udivují bohatě zdobené rokokové a klasicistní náhrobky, na novém hřbitově zase výstavně hrobky bohatých sklářských rodin. Největší turistické lákadlo města ale leží až na jeho samém okraji, v části zvané Prácheň. Panská skála, které lidé už dávno vymysleli přiléhavou přezdívku Varhany. Jde o nejnavštěvovanější vulkanickou geologickou památkou České republiky. A není divu.

Dokonale k nebi tryskající pravidelně členěné čedičové sloupce byly opět odhaleny těžbou, která zjevila podivuhodnou stavbu skály. Není ani třeba příliš velké fantazie, aby člověk viděl a slyšel ohromující kostelní varhany v dunivém a velebném plénu. Když kolem skály v roce 1952 utíkala pyšná princezna Krasomila s králem Miroslavem, zamiloval se národ do nezvyklého a efektního skaliska, kterážto láska už nikdy nepominula. Varhany daly dokonce jméno krásné a neobvyklé cyklostezce. Ta vede z České Lípy právě k prácheňské chloubě a do puntíku kopíruje zrušenou železniční trať. Ta iluze je dokonalá, zatímco cyklista nenásilně stoupá (drážní normy předepisovaly pro tratě jen mírné stoupání), odehrává se kolem něj udivující přírodní podívaná a on má neodbytný pocit, že za zátočinou slyší houkání vlaku.

NOVÝ OLDŘICHOV, OKROUHLÁ, SKALICE U ČESKÉ LÍPY

Za skláři a hasiči

Už zmíněná cyklostezka Varhany protíná Nový Oldřichov. Tady pookřejí nostalgici a milovníci posláni hasičského, neboť je tu už tři desítky let otevřeno hasičské muzeum s velkorysou sbírkou více než čtyř set exponátů hasičské techniky. Čtyřkolové stříkačky, výsuvné žebříky, hasičská auta, parní stříkačka... A některé kusy jsou až 250 let staré! Na opačné straně od Kamenického Šenova si pak mezi lukami a lesy hoví vesnička Okrouhlá. Tady zvědavý návštěvník projde geologickým parkem, který je ukázkou lužickohorských hornin, bude okouzlen klidným a spíše rekreačním charakterem obce, jeho kroky ale dříve či později zamíří k neobvyklé a pitoreskní novogotické stavbě při silnici do Skalice. Na sklonku 19. století tu majitel malírny skla a dodavatel chrámových oken pro císařský dvůr Karel Meltzer přistavěl k budově výrob-

ny patnáctimetrovou šestibokou věž, vzorkovnu chrámových oken, která fungovala až do roku 1907. V té době tu bývala i zimní zahrada s fontánou. Dnes objekt vůčihledně chátrá, a přesto má své zcela neobvyklé kouzlo. Kde všude asi jsou okna, kterých se tu vyrobilo na čtyři stovky... Naštěstí osm z nich dopátráme snadno, jsou jen dva kilometry odtud a zdobí kostel sv. Anny ve Skalici u České Lípy. Touhle vsí prochází obecní naučná stezka, která nás dovede krom jiného i k cestě ústící do zrušeného lomu na úpatí Skalického vrchu. V něm je rozsáhlý podzemní labyrint deseti mohutných jeskynních domů vzniklých těžbou velmi kvalitního pískovce. Žije tu ale kolonie netopýrů, proto do podzemí není umožněn vstup. Filmaři sem nicméně pronikli, a tak se tu natáčely pohádky Peklo s princeznou, Z pekla štěstí nebo Tajemství staré bambitky.

SLOUP V ČECHÁCH

Ze skalního hradu do skalního města

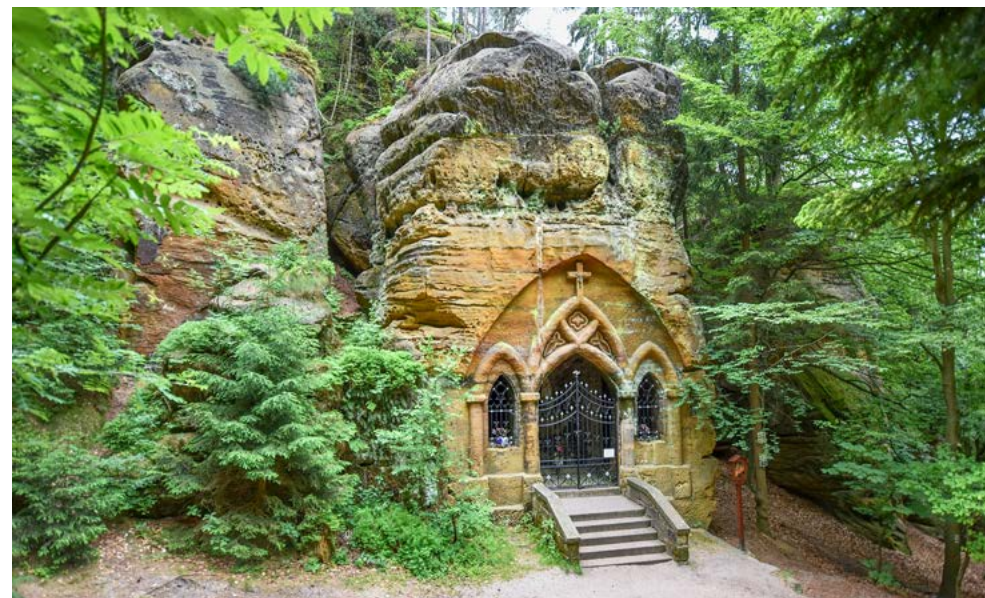

Jsou místa, kde je člověku vlastně úplně bezdůvodně dobře. Jsou vesnice, kde máte po pár minutách intenzivní pocit, že tady byste mohli žít. Takový je Sloup v Čechách. Útulné klikatící se cesty kolem Dobranovského potoka lemované malebnými perličkami lidové architektury i opečovávanými zahradami probouzejí harmonii a klid. Jakoby tu všechno bylo přesně na tom pravém místě. A když stanete pod mohutným skalním sukem Poustevnického kamene, který se impozantně tyčí nad vsí, jste jednoduše ohromeni. Stávalo tu několik středověkých sídel, na skále jsou pozůstatky barokní poustevny i renesančního záměčku, celá skála je důmyslným propojením vytesaných skalních prostor. V obci je i zámek Kinských (dnes domov důchodců), pozoruhodná budova chudobince, barokní kostel sv. Kateřiny a fara ze stejného období, nad vsí

korunuje lipovou alej nádherná barokní kaple sv. Jana Nepomuckého. To všechno je lákavé, ale většinu lidí to stejně táhne do skal. Sloup je východištěm k tesaným skalním jeskyním, kterým se v oblasti říká Pusté kostely, konkrétně například k Velké a Malé Cikánské jeskyni, ale především do ohromující oblasti sloupského skalního města, k spektakulární rozhledně Na Stráži, do jeskynních pousteven, k lesnímu divadlu, nesčetnému množství vyhlídek a jeskyní... Je tu několik vyhlídkových okruhů i naučná stezka obcí. Připočítáme-li k tomu, že v nedalekém Radvaněckém rybníku je jedno z nejlepších koupání v regionu, o kterém ostatně ještě bude řeč o stránku dál, že kromě turistických značených cest jsou tu i cyklostezky, vyjde nám nesmírně atraktivní místo, které když člověk nenavštíví, nemůže s čistým svědomím prohlásit, že zná Lužické hory.

SVOJKOV

Úchvatné skalní město kolem Modlivého dolu

Zcela plynule navazuje na skalní město nad Sloupem oblast nezvykle tvarovaných a místy až ohromujících pískovcových útvarů v okolí obce Svojkov. Je to krajina kulturní, dotýkaná člověkem – a dotýkaná krásně. Středobodem Svojkova je empírová budova hostince, který byl chápán jako zázemí pro turisty už ve druhé polovině 19. století. Od něj se lze vydat dvěma směry. Vyšplhá-li kdo do bývalého zámeckého parku na jihozápadním svahu, bude mu odměnou velmi efektní scénérie zříceniny Svojkovského hrádku se dvěma skalními kaplemi v blízkém okolí. Směrem opačným vstupujeme do oblasti Modlivého dolu, jedné z nejpozoruhodnějších památek Lužických hor. Lesní cesta lehce stoupá mezi skalami a pozvolna se mění v cestu křížovou, aby vyústila na působivém skalním náměstíčku s do skály vyte-

sanou kaplí, jakousi malou českou obdobou jordánské Petry v Mojžíšově údolí. Kněžna Kinská ji tu na místě, které už léta bylo lidmi uctíváno jako místo zázračné, mariánské, ba poutní, nechala vytesat už koncem 18. století. Dojem je až fascinující. Monumentální kaple jakoby vyrůstala ze skal. Ve svahu nad skalní kaplí je po schodišti přístupné oratorium s prostým křížem. Úzkou skalní strží pak omámený poutník vystupuje do Svojkovských skal, na Dědovy kameny a potkává do skal tesané jeskyně, je překvapován dalekými výhledy, a nakonec se ocitá mezi skalními velikány tyčícími se nad údolím, na skalních platech čnicích nad prázdnotu a jeho oči plují dalekým obzorem. Kdo by se pak nad Modlivým dolem vydal směrem severním, napojí se za vrcholem Slavíčku na už řečené sloupské skalní město.

RADVANECKÝ RYBNÍK

Nejlepší koupání široko daleko

Radvanecký rybník leží mezi Sloupem v Čechách a Radvancem. Je vyhlášený, lidé z širokého okolí dobře vědí, že je tu koupání jako málokde. Hladina více než devítihektarového rybníka je skoro po celém obvodu lemována borovým lesem, zvlněnému horizontu vévodí vrchy Strážný a Ortel. Ke koupání a rekreaci je rybník využíván už velmi dlouho, bezmála 130 let. Už v roce 1890 tu byla upravena písčaná pláž, která se postupem času rozrůstala, aby pak byla doplněna i pláží travnatou. Pozvolný vstup do vody a příjemný písčitý terén dna ostatně rybník k vodním hrátkám předurčují. Dá se tu bydlet, občerstvit se, k dispozici jsou lodky, protější břehy lákají k rybaření, borový les zase k houbaření, rašeliniště na severní straně rybníka bylo dokonce upraveno pro cyklisty, když tu

vznikl „Radvaneckej Swamptrejl“, tedy dva singltreky pro horská kola. Okolí je mimořádně atraktivní pro pěší i cyklistické výlety, blízké skalní stěny nabízejí celou škálu obtížnosti lezeckých výstupů, krajina je pak přímo ideální k vyjížděním na koni... Zní to jako idyla a ona to také idyla je. Dovolená u Radvaneckého rybníka je všechno jen ne nudná. Je to vlastně zcela ideální výchozí místo pro objevování západní poloviny Lužických hor, dojezd ke všem dosud už popsaným atraktivním a kouzelným místům je v řádu desítek minut. A chce-li kdo tajný tip na zajímavé místo, ať se vydá ke skalní průrvě na jižním okraji rybníka. Tady se Dobranovský potok, který rybník napájí, řítí pod klenbu z pískovcových kvádrů a mizí ve skalní puklině, aby pak pospíchal mezi sloupské chaloupky.

RADVANEC

Romantická výprava do Údolí samoty

Malebná vesnice Radvanec táhnoucí se údolím Dobranovského potoka je pozoruhodná především lidovými skalními reliéfy. Přímo v centru obce udivuje barevný pískovcový reliéf s motivem ukřižovaného Krista, o pár kroků po proudu potoka je pak reliéf rytíře a naopak nad obcí reliéf Kalvárie. To už jsme na modré značce, která nás vede loukou podél lesa ke křížku. Tady má poutník volbu. Ať si ale vybere kteroukoli stranu, bude odměněn. Nalevo vystoupá na Havraní skály, což je skupina sedmi pískovcových skalních věží, podle pověsti zkamenělé družiny násilnického rytíře. Dalekým vyhlídkám dominuje majestátní Klíč. Naopak napravo to není daleko ke zcela ohromující scénérii, ke dvojici skal – věži Panenská skála (anebo je to onen zloajný rytíř zkamenělý při honu na nevinnou dívku?) a masivu Čertova stěna, řečené také

Škuner. Málokteré skály v Lužických horách jsou tak spektakulární a fotogenické. Opodál se na skále skví další reliéf, tentokrát tu lidový sochař ztvárnil bičování Krista. Skutečná romantika ale začíná teprve na nedalekém rozcestí, kde nás zelená značka nasměruje do Údolí samoty. Zhruba dva kilometry poutě kolem potoka v obklopení pískovcových stěn a věží, s dalším skalním reliéfem a dokonce studánkou Augenwasserquelle se zázračnou vodou, která pomáhá od neduhů očí. Až téměř na konci údolí čeká nás Skalní brána, při vchodu mohutná puklina, která ale rychle snižuje svou výšku. Zpátky je možné se vrátit neznačenou cestou po vrších skal, s neustálými výhledy do kraje. Kdo by ovšem na rozcestí zvolil cestu přímou, vstoupil by, veden modrou značkou, do Údolí vzdechů uvozeného skalními věžemi Hříbek a Perníková stráž.

SVOR

Kde je ukryt Klíč k Lužickým horám

Vesnice Svor tak trochu klame tělem. Prochází jí někdejší císařská silnice z Rumburku přes legendární Šébr (respektive Stožecké sedlo) a tvoří tu pravoúhlou zatáčku, která jakoby už sama byla Svorem. Kdo se s tím spokojí, prohloupí. Půvab obce totiž začíná jen pár metrů odtud, a čím blíží odbočce na Klíč, tím je mámi-vější. Svor si ale můžete projít i po nové obecní naučné stezce mapující zdejší historii i flóru. Pak najednou stříh – a červeně značená cesta se prudce zvedne a my jsme náhle v kouzelné zemi stříbrných buků podpírajících nebe, kráčíme po kamenných cestách a umně složených schůdkách, pod sebou mohutnou, až šest desítek metrů vysokou skalní stěnu pevně stojící v šedošedém suťovém moři, po kterém se – už zase – prohánějí kamzíci. Jdeme s očima upřenými před sebe a žasneme, neboť Klíč není jen hora, je to fenomén, je to mikrosvět, je to

přírodní galerie. Viděn z dálky, působí jako dokonalý kužel. Viděn zblízka a ošlapáván zaprášenými botami, odemyká tenhle Klíč naši duši a definitivně do ní vpouští genia loci Lužických hor. A na vrcholu? Holý znělcový suk s nejkrásnějším výhledem v celých horách. Je odtud vidět dost možná všechen svět, každopádně celé Lužické hory, Českosaské Švýcarsko, České středohoří, ale i Jizerské hory... odejít odtud je skoro nemožné, protože i za tmy, mlhy a deště je tu božsky. Roste tu hvězdice alpská, skvostné bučiny doplňují teplomilné doubravy, mimochodem nejvýše položené v Česku (konečně mají Lužické hory taky něco nejvýše). A tak navzdory tomu, že jméno hory je odvozeno od bohatého prameniště na jejím úpatí (výrazem „ključ“ staří Slované označovali právě prameny), odmyká Klíč lužickohorskou bránu. Tu tajnou. Tu mystickou.

PUSTÉ KOSTELY

Jeskyně budované lidskou rukou

Nesmírně poetický název si vysloužily skalní sluje, jedno z nádherných specifíků Lužických hor. Pusté kostely. Inu, tyhle uměle budované jeskyně, jejichž klenba je podepřená mnohými pilíři tesanými zároveň s jeskyní, opravdu kostely připomínají. A pusté jsou taky, většina z nich určitě. Především jsou to ale místa podivuhodná, vlastně až pohádkové atmosféry (však se taky v největším z nich natáčela pohádka S čerty nejsou žerty - tehdy ovšem posloužily jako peklo). Ne, nešlo o romantiku a potřebu vybudovat podzemní prostory ve skalách. Jeskyně vznikaly po většinou v průběhu 18. a ještě i 19. století jako druhotný efekt těžby písku, suroviny k výrobě zrcadel. V Lužických horách je jich řada, především na Novoborsku a Cvikovsku. Nejznámější jsou v údolí řeky Svitavky mezi Svitavou a Velenicemi. Cesta kolem nich

není značená, ale nezabloudíme. Ze Svitavy nás povede tok říčky a my postupně uvidíme vstupy do někdejšího tesaného náhonu vedoucího k zrcadlárně, až dojdeme na silničku, u které se lze projít Pustým kostelem II. Zvláštní, že se tu vlastně nedostavuje stísněný pocit. Tyhle skalní dómy mají nesmírný půvab a přitažlivost a bloudit jimi je neskonale zvláštní. Opodál mohou ti otrlejší navštívit i Pusté kostely I, které si ovšem k obrazu svému značně upravil motorkářský klub jako Pekelné doly. Jen o pár set metrů dál dodnes stojí budova bývalé zrcadlárně, do níž byla voda vedena nám už známým tesaným náhonem. Zrcadláren bylo v okolí samozřejmě víc a jakkoli se jejich provoz dávno zastavil, zůstaly po nich monumentální podzemní prostory ve skalách, které člověku dodnes berou dech.

NOVÝ BOR, LINDAVA

Sedm století křehké krásy

Lužické hory by se také docela dobře mohly jmenovat Skleněné. Skláří se svými jednoduchými hutěmi se tu usadili už někdy ve 13. století. Byl tu dostatek dřeva – jak toho palivového na vytápění pecí, tak kvalitního bukového na výrobu základní suroviny, popela. Byly tu i křemenné žíly a v řekách poklad křemenných valounků. A tak se prales začal měnit na kulturní krajinu. Hutě putovaly po kraji a rodilo se sklo. A rodí se dodnes, jakkoli už v daleko sofistikovanějších technologiích. Ale sklářský kmen, tedy směs, z níž se v pekelné výhni stává tekuté sklo, ten se vlastně od toho středověkého příliš neliší. Dávni skláří si tu tak podávají ruce se současnými mistry a krajina Lužických hor je jim k tomu dokonalou kulisou. Sklářství se samozřejmě vyvíjelo, jako ostatně každá lidská činnost, a největšího rozmachu dosáhlo v baroku, kdy

se sklo začalo zušlechťovat a krásnit, kdy se brousilo, rylo i malovalo. A hlavně se s ním začalo v nebývalé míře obchodovat. Tehdy se sláva lužickohorského skla dostala do celého světa a na výsluní zájmu se vyhřívá dodnes. Jedním z největších středisek výroby i obchodu se začal stávat Nový Bor. Dodnes je tu prestižní sklářská škola (a další je v Kamenickém Šenově) a především opravdu úžasné Sklářské muzeum. To bylo založeno už roku 1893 a od poloviny minulého století sídlí v důstojném a pro město sklářů a sklářských obchodníků typickém patrovém domě s vysokou mansardovou střechou a pozdně barokním vstupním portálem. Kromě stálé expozice, která předestírá celý vývoj lužickohorského sklářství v jeho technologických i obchodních proměnách, a to na opravdu výjimečných a graciézních exponátech, pro-

bíhají tu tematické výstavy i mezinárodní sklářská sympózia. Na sklo v Novém Boru narazíte opravdu všude. Na ulicích jsou skleněné plastiky, jsou tu prodejní galerie užitého i uměleckého skla, jedinečná výstavní síň zaměřená na moderní sklářské výtvarné umění a dokonce i restaurace, ze které je prosklenou stěnou možné sledovat skláře u pecí při práci. Sklářská pouť po Lužických horách by byla dlouhá a přepestrá. Jedno místo ovšem nelze nezmínit – předlouhou obec Lindava v údolí řeky Svitavky pod tajemným vrchem Ortelem. Tady milovníky křehké krásy čeká opravdu opulentní hostina. Sklářská krčma, rozsáhlý park doplněný o umělecké skleněné plastiky, které jakoby samy vyrůstaly ze země a stávaly se součástí přírody, prostorná a velmi spektakulární huť s množstvím pecí a možností sledovat mistry skláře při práci,

dokonce procházka po sklářském provozu se zasvěceným komentářem – Lindava, to je prostě současnost českého lužickohorského sklářství, to je důkaz, že jsme dodnes po celém světě uznávanou sklářskou velmocí. Přestože sklářské muzeum v Kamenickém Šenově bylo zmíněno na jiném místě, byla by chyba nepřipomenout ho v tomhle kontextu. Stálá expozice muzea zahrnuje vývoj rytého a broušeného skla od 17. století do současnosti. Tematická linie „Odkud pocházíme? Kdo jsme? Kam jdeme?“ nás provede staletími po stopách rytiny, královny zušlechťovacích technik. Skleněné předměty vypráví příběhy z dávného i sotva minulého času – o životě našich předků, jejich práci, bojích i láskách. A dozvíme se tu i leccos o zdejší sklářské škole, která je nejstarší svého druhu na světě.

SKALNÍ RELIÉFY U CVIKOVA

Na Dutý kámen a ke Skále smrti

Skalní reliéfy jsou dalším velmi výrazným fenoménem Lužických hor, je jich tu skutečně nepočítaně. Navazují na barokní potřebu prostého člověka projevit svou zbožnost v otevřené krajině. Už z té doby pocházejí ty nejstarší reliéfy považované za lidovou tvorbu, povětšinou neznámých autorů. Jejich náměty byly převážně biblické, ponejvíce pak pašijové. Pak jsou tu ale i pozoruhodné reliéfy, které tvořili umělci, jejichž jména známe. Jejich motivace byla dvojí – jednak ryzí vlastenectví a potom touha přilákat do oblasti turisty. Nedaleko Cvikova najdeme dvě taková díla, k nimž se hrdě hlásili členové zdejší sekce Horského spolku pro nejsevernější Čechy – učitel Karl Beckert a četnický strážmistr Karl Bundesmann. Turisty přitáhli a jejich díla lákají dodnes. V lesích mezi Kunraticemi a Lindavou odbočuje ze silnice zelená značka, která nás

dovede až ke skalní stěně s příběhem impozantně vytesaným do pískovce. Jde o ztvárnění pověsti – zlý a vilný rytíř tu pronásleduje nevinnou dívku, která padá ze skály. Druhým společným dílem učitele a četníka je reliéf básníka Theodora Körnera na Dutém kameni pod Drnovcem. Dutý kámen ovšem stojí za výšlap i z jiných důvodů, jde o jedno z nejatraktivnějších míst Lužických hor. Nedlouhá cesta po úzkém skalním hřbitku vede mezi fantaskně tvarovanými skalami, kolem kamenné lavice „Karolínin odpočinek“ s tesaným reliéfem, míjí skalní suk – úchvatnou ukázkou vzácné sloupcové odlučnosti pískovce, aby nakonec skončila u paty do skály vytesaného schodiště, které vede na skalní temeno zdobené kamenným stolem, který dříve býval opatřen slunečními hodinami. Na nevelkém prostoru je tu prostě mnoho podivuhodných věcí.

KUNRATICKÉ ŠVÝCARSKO

Zapomenutá krása výhledů i lesních idyl

Výraz Kunratické Švýcarsko postupně mizí z map i paměti lidí. Přitom jedinečně postihuje krajinu kolem Cvikova, především pak mezi Zeleným vrchem a vesničkou Kunratice. Začneme ale výlet do téhle poetické oblasti v samotném Cvikově. Na jeho severním konci zdvíhá se nad město Křížový vrch. Je to místo klidné, útěšné a velmi silné. Ostatně také proto tu už v době barokní byly tři původní kříže doplněny dalšími stavbami a vznikla tu křížová cesta. Ta byla koncem 19. století kompletně obnovena, takže dnes tu můžeme stoupat k Božímu hrobu kolem jednotlivých zastavení vysvěcených v roce 1900. Naše oči ale strhává i plazivá pohorská louka a nad ní dominantní Zelený vrch. Ten je v podstatě obkroužen nádhernou vyhlídkovou cestou se zbudovanými odpočívadly U Švýcarské boudu a Schillerova vyhlídka. Cvikovský okruh,

jak se téhle panoramatické cestě říká, zavede okouzleného chodce i k pozůstatkům skalního divadla a dovede ho i do Drnovce, obce, ze které se velmi pohledným tesaným úvozem dostaneme až k malebné skalní kapli z roku 1834, abychom se pak vydali do míst ticha a čiré krásy. Cesta nás vede do borůvčím vystlaného dolu obkrouženého podivuhodnými skalami. Do jedné z nich je vytesán výklenek s lavicí a malým reliéfem, z něhož lze pochopit, že místo se jmenuje Karlův odpočinek a zbudovali ho zdejší z vděčnosti k předse-dovi horského spolku a tvůrci reliéfů Karlu Beckertovi. Opodál je ještě ve svahu zajímavá jeskyně Waltro, ve které se na sklonku druhé světové války ukrývala skupina odbojářů. Nakonec se cesta zlomí a před námi se rozlije nádherná podhorská louka, po které je prostě hřích nejit bos.

MAŘENICE

Vysněná oáza v údolí Svitavky

V Lužických horách je dlouhá řada obcí, které jsou přímo synonymem chalupářské idylly. Kytlice, Krompach, Heřmanice, Kryštofovo údolí – a to je jen pár jmen z mnoha. Někam do první trojky by se bezesporu zařadily i Mařenice. Proč? Inu, to musí člověk zažít na vlastní kůži, to se těžko vysvětluje. Půvabné korálky, ale i pěkně velké korály lidové architektury, podstávkové domy hýčkané po mnoho generací, klidná a utěšená atmosféra hnízda uvelebeného v údolí potoka Svitavka v kulise lužických kopců, a potom, bezesporu, i pozoruhodné památky, které dodávají místu jedinečnost a kolorit. Především je to nádherný a monumentální barokní kostel sv. Máří Magdaleny, dílo Octavia Broggia, který je erbovním architektem severočeského baroka, kostel dlouhá léta chátrající a nakonec velkolepě zachráněný a dotvořený – interiér a hlavně sgrafitová

křížová cesta v ambitu za kostelem jsou díly současných umělců. Zcela nepřehlédnutelná je i Kalvárie, nově opravená kaple čnící vysoko nad Mařenicemi na místě, na které se věru vyplatí vystoupat, stejně jako barokní sousoší uprostřed obce. Na Mařenice v údolí harmonicky navazují Mařeničky s nádhernými Kunratickými rybníky opravdu ideálními ke koupání. V okolních lesích a povlbových svazích hor jsou cesty lemovány mnohými skalními reliéfy, z nichž především Útěk do Egypta a opravdu výjimečně nádherný Kamenný oltář Nejsvětější Trojice patří mezi lužickohorské skvosty. V okolí Mařenic i Mařeniček potkáme chráněné rašeliniště s hladově kvetoucí rosnatkou i éterickým suchopýrem, ale také dlouhé, často více než stometrové náhony tesané do skal, úchvatné solitéry stromů v lukách, kapličky... je tu prostě krásně.

SIRNÝ PRAMEN

Jedno z nejtajemnějších míst Lužických hor

Lužické hory mají ještě jednu vlastnost, o které tu zatím nepadlo mnoho slov. Jsou tajemné, tajuplné, dokážou být mystické, především když podzim vybarví stráně do všech odstínů a mlhy zaplaví údolí, vítr zcuchá vlasy loukám a stříbrné bučiny oněmí. Tehdy je přízračné vystoupat na Ortel, kde bývalo pravěké obětiště a energie tady sídlící je hodně temná, potom stanout na vrcholu Klíče, na místě dávných rituálů a pocítit naopak přívalem pozitivní energie, zdolat jiřetínskou křížovou cestu a nechat se prostoupit telurickou energií... Takových míst je v horách hodně. Jedním z nejpůsobivějších je rozhodně i Sírny pramen nedaleko Horní Světlé. Vyvěrá na místě veskrze nenápadném, nějakých sto metrů od lesní silnice, bezprostředně vedle toku Hamerského potoka, který přizívuje. To místo je každý den úplně jiné. Záleží na

světle, počasí, ročním období, náladě. A je také neobyčejně fotogenické. Studánka, kterou pramen tvoří, je všechno, jen ne lákající k ukojení žízně. Na jejím dně jakoby vyrůstaly podivuhodné žluté houby, bujely chuchvalce mimozemské hmoty, vařila se sírná lázeň. Voda vytékající z pramene je okrová, skoro až oranžová. Tenhle podivuhodný pekelný kotel ovšem získal své jméno neprávem. Lidem prostě žluté oranžové útvary ve vodě připomínaly síru, pročez Sírny pramen. Skutečnost je jiná, známá teprve něco málo přes sto let. Původcem barevných útvarů v železité vodě je bakterie slyšící na jméno Leptothrix ochracea, která v prameni spolužije s málo se vyskytující řasou, rosičkou navicula pelliculosa. Podstatný je ale stejně spíše pocit, který tohle lesní zákoutí vyvolává. A ten je mimořádně intenzivní.

Skalní brána do dávných časů

Je mnoho svědků hrdosti a slávy šlechtických rodů v lesích hor lužických. Mnoho důkazů o tom, že lidská sláva pomíjí. Většina z nás je ale založení romantického a zříceniny hradů, byť třeba už jen tušené podle zarostlých valů, nás lákají a přitahují. O Tolštejnu, Sloupu, Svojkově a Fredevaldu už řeč byla, na monumentální Oybin se ještě dostaneme. Jednou z nejpůsobivějších a nejmalebnějších rozvalin je Milštejn. Ukrytý v lesích, přístupný po červené značce z Rousínova, respektive z druhé strany z Mařenic. Původně Mühlstein, místo, kde se těžil pískovec na výrobu mlýnských žernovů. Už někdy od 13. století tu stával hrad vybavený mohutnou obrannou věží, která se ještě před dvěma sty lety tyčila nad okolními lesy. Hrad Milštejn zpustnul už někdy v 16. století a jeho zříceninu pak dovrši-

la už zmíněná těžba křemenného pískovce vhodného na výrobu mlýnských kamenů, brusných kotoučů a dělostřeleckých koulí. Těžba, která v 19. století zesilovala, postupně pohltila věž i většinu zdiva, odtěžena byla i část skály, na níž hrad stával. A přece jsou rozvaliny Milštejna něčím jedinečné a krásné. Tajemství tkví právě ve skalách, které od samého počátku dělaly hradním budovám nevyhnutelnou společnost. Hrad byl totiž doslova vestavěn mezi skalní věže, které dnes tvoří jeho zvláštní atmosféru. Nejefektivnějším místem celého někdejšího hradního areálu je bezesporu nádherná skalní brána, bezmála tři a půl metru vysoká a sedm metrů široká. Za tu stavitelé hradu opravdu nemohou, vznikla nejspíše erozí skalního masivu dávno předtím, než vůbec lidé začali stavět svá sídla.

Vzhůru na Luž, horu nejvyšší, horu polední

Kdo stoupá po silnici z Mařenic k nejvyššímu vrcholu Lužických hor, ocitne se nejprve v Dolní a pak i Horní Světlé. Obě vesnice mají už dlouho spíše rekreační charakter, o to jsou samozřejmě malebnější, neboť chalupáři, jak známo, dokážou své poklady udržovat až pedanticky. Chalupy a chaloupky, převážně lužický typ podstávkových domů, jsou často vybroušené jak diamanty a člověk u nich zasněně prostojí spoustu času. Horní Světlá je ideální výchozí místo ke dvěma pozoruhodným místům. Kdo se vydá po zelené značce na jih, objeví po necelých čtyřech kilometrech lesní přehradu s povzbudivým názvem Naděje. Byla vybudována ve třicátých letech minulého století na Hamerském potoce a poskytuje romantické koupání, sice dosti chladné a bez komfortu pláží, ale neopakovatelné. Kdo se vydá na sever, dojde do osady Myslivna s po-

slední možností občerstvení a pak už klikatou vrcholovou stezkou šplhá až na temeno Luže. Sem vedly turistické stezky už před více než dvěma sty lety a není divu – rozhled z vyhlídkového pláta, mimochodem pozůstatku někdejší oblíbené turistické chaty s rozhlednou, je fenomenální. Od Krušných hor až po Jizerské hory, Krkonoše a samozřejmě i Žitavské hory a Horní Lužici. Jestliže z české strany vypadá Luž docela přívětivě, ze saské strany je to skutečný velikán. Obyvatelé Waltersdorfu, půvabné vesnice na severním úpatí Luže, říkají hoře od nepaměti Polední hora, protože zahledí-li se o poledních vzhůru, stojí slunce přesně nad vrcholem. I z Waltersdorfu sem vede hned několik turistických tras a dokonce lanovka. Svahy Luže jsou totiž na německé straně hojně využívány ke sjezdovému lyžování.

JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ

Město plné pozoruhodných památek

Jablonné v Podještědí je nejstarším městem Lužických hor. Stejně jako nedaleký zámek Lemberk, o němž bude řeč vzápětí, je spjat s životem Zdislavy z Lemberka, svatořečené v roce 1995. Sv. Zdislava se na Lemberk provdala, spolu s manželem v Jablonném založila dominikánský klášter a začala i s výstavbou chrámu. Ten byl později vypálen husity a v době raně barokní nahrazen velkolepou stavbou, bazilikou sv. Vavřince a sv. Zdislavy podle projektu Jana Lukase Hildebrandta. Chrám působí jako zjevení. Kdo jde hlavní ulicí nepřipraven na to, co uvidí, tomu pohled na mohutný a nádherný kostel, který se náhle objeví v proluce mezi měšťanskými domy, vyrazí dech. Už průčelí bohatě zdobené sochami je úchvatné a co teprve interiér pod mohutnou kruhovou kupolí... V kryptě jsou pohřbeny ostatky sv. Zdislavy. Výjevy

z jejího života jsou tu zachyceny na vzácných na měď malovaných obrazech z roku 1660. Součástí prohlídky je klášterní jídelna a ambity, bazilika i krypta. Jablonné ale nabízí i jiné vrcholně zajímavé památky. Toulat se uličkami, nacházet krásné podstávkové domy a objevovat historické skvosty je velmi útěšné. Hned na kraji města je vystavěn zámek Nový Falkenburk. Tahle nádherná pozdě barokní stavba dnes slouží jako dětský domov. Na náměstí ohromí působivý barokní morový sloup zdobený čtrnácti sochami, pár kroků odtud zase kostel přestavěný na pivovar, jehož věž dnes slouží jako vyhlídka na město. Kdo se vydá kolem baziliky směrem k Lemberku, mine ještě pozdně barokní lovecký zámeček Pachtů a o kousek dál i jednu z nejstarších staveb ve městě, gotickou, renesančně přestavěnou kapli sv. Wolfganga.

LEMBERK

Sídlo lvíce pluje nad lesy

Řekne-li se Lemberk, vybaví se mnohým zámek, který jakoby plul nad zalesněným kopcem, raně barokní dort se zdobnou svíci. Málokdo už ale ví, že zámek je středobodem památkové krajinné zóny Lembersko, kterou stojí za to probroudat křížem kráž. Zámek sám má dodnes raně barokní podobu, původně to ale byl strážní hrad vystavěný ve 13. století Havlem z rodu Markvarticů, tedy mužem se lvicí v rodovém erb. Proto se také hradu zpočátku říkalo Löwenberg. První paní tohoto hrdého sídla byla, jak už řečeno, Zdislava, řečená z Lemberka. Právě jí je zasvěceno ne jedno zákoutí okolního lesoparku. Narazíme tu na empírový gloriol kryjící Zdislavinu studánku, o kousek dál v zalesněné stráni vzpomíná na slavnější časy Zdislavina kaple, od níž vede alej k raně baroknímu Bredovskému letohrádku. Vraťme se ale k bráně zámku. Na

první pohled strhne oči dominantní válcová věž, jejíž spodní část je nejspíše posledním dochovaným zbytkem Zdislavina sídla, zatímco zdobná kupole je už cele dílem raně baroka. Na Lemberku je zaručen masivní zážitek každému – těm, kteří nevyhledávají interiéry a nade vše jim je krajinná dispozice sídla, i těm, kteří baží po procházce honosnými sály. Dva prohlídkové okruhy umožní dokonalé prozkoumání zámku, který si rod Bredů upravil podle dobového barokního vkusu. Uvidíte Bajkovy sál s renesančním kazetovým stropem, Rytířský sál s barokními štuky, zámeckou kapli, apartmán posledních majitelů zámku, černou kuchyni, zbrojnici i místnosti věnované památce sv. Zdislavy. Okolí zámku je vábivé, jsou tu rybníky, lesy i pozoruhodné objekty z poslední doby, třeba plastiky a sochy nebo kamenný kruh z menhirů Bezčasi.

KROMPACH

K Jánským kamenům a na tajemný Hvozď

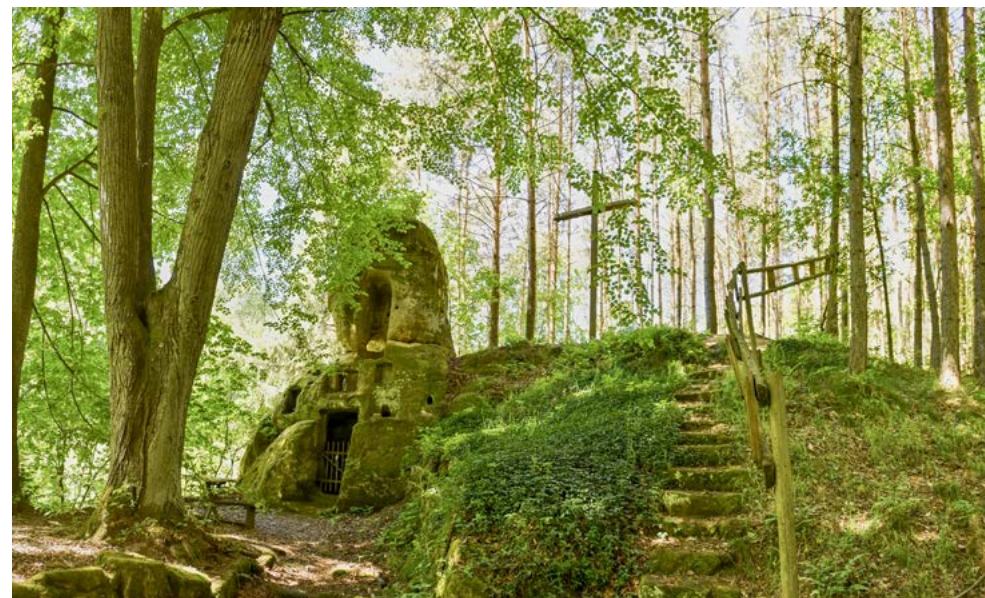

Idylická vesnice Krompach, jak už zmíněno, patří mezi nejznámější rekreační obce v Lužických horách. Čím to? Utěšenou polohou pod druhou nejvyšší lužickou horou Hvozďem, zasazením v oceánu nádherných luk, které na sklonku června voní tak omamně, až se hlava motá, po generace šlechtěnými podstávkovými domy, unikátní kolekcí prastarých tisů... vyberte si. Z Krompachu je navíc možné podnikat výlety doslova na všechny strany, do Saska je to pár set metrů, na Janské kameny ještě blíže. A na ty se opravdu stojí za to vydat. Na samé hranici se tu tyčí tři skalní zdi, solitérní čedičové masivy, které tu zbyly po zvětření pískovcové masy. Člověk se nemůže zbavit dojmu, že je vystavěl člověk. Na první ze skal je vybudována vyhlídková plošina, ze které je okouzlivý výhled především do Horní Lužice. Na vrchol Hvozdu,

kopce dvou vrcholů a dvou tvářů, to nejsou ani tři kilometry. Když se poutník vynoří z lesů a vystoupí na jižní vrchol hory, je ještě v Česku a stojí na skalnatém platu s křížem a úchvatnou vyhlídkou do kraje. Jen o pár metrů dál běží státní hranice a za ní se tyčí turistická chata Hochwaldbaude. K severnímu vrcholu už je třeba dojít saským územím, ale lesům a horám jsou lidské vrtochy zcela lhostejné – jsou jednoduché a všude stejně krásné. Odměnou je mimořádně elegantní kamenná rozhledna, o rok mladší sestra té na Jedlové, zdvíhající se nad chatou Turmbaude. Kruhové panorama viděné z rozhledny na Hvozdu, respektive Hochwaldu, je až neskutečné. Rozhled je od Žitavských hor přes Horní Lužici a značnou část Lužických hor i hory Jizerské na jedné a Krušné na druhé straně, na jihu pak k Českému středohoří.

JANOVICE V PODJEŠTĚDÍ

Do skalního obydlí poustevníků

Skalní poustevny jsou jedním z atributů Lužických hor. Narazíte na ně na mnoha místech. Nejvíce jich bylo vytesáno koncem sedmáctého století, další vlna přišla koncem století osmnáctého. Všechno to výrazně ovlivnil císař Josef II., který nejprve v roce 1782 zrušil bratrstvo poustevníků Ivanitů a poustevnický život zakázal, aby vzápětí začal rušit kláštery, čímž zase mnichy vyhnal do lesů a nechtě tak poustevnictví oživil. Nejslavnější poustevna Lužických hor je ve Sloupu, vždyť zdejší skalní hrad dokonce nese jméno Poustevnický kámen. Na protější hoře si zase vytesal poustevnu slavný Samuel Görner, který tu vyráběl brýle a dalekohledy. My se teď ale vypravíme do Janovic, respektive do utěšeného údolí Dubnického potoka kousek za vsí. Janovické poustevny, praví směrovka. Na kraji lesa se ocitneme rovnýma

nohama v baroku, v roce 1788, kdy byl zrušen dominikánský klášter v Jablonném a dva z mnichů, Thomas a Valerián, se uchýlili právě sem. Postavili malou roubenku a do skal vytesali poustevnické komůrky – dost možná navázali na poustevníka předchůdce, který tu údajně žil dávno před nimi. Lidé k nim chodili pro radu a oni se brzy začali věnovat léčitelství a dokonce na místní škole vyučovali náboženství. Když zemřeli, byli pochováni na místě, kde žili. V roce 1864 tu pak byla vytvořena jednoduchá křížová cesta a do skály vytesána kaple Božího hrobu. Vzniklo velmi oblíbené poutní místo, putovaly sem zástupy lidí. Po druhé světové válce poutě samozřejmě skončily, ale na přelomu tisíciletí několik empatických lidí místo obnovilo a do údolí k janovické Kalvárii se vrátili i poutě. Nenápadné, ale velmi krásné místo.

JÍTRAVA, ZDISLAVA, HORNÍ SEDLO

Na hrad, do chrámu i do skal

V údolí Panenského potoka, nedaleko rušné silnice z Jablonného do Liberce, leží klidná a malebná vesnice Jítrava nahloučená kolem velmi fotogenického kostela sv. Pankráče. Kromě toho, že se tu báječně odpočívá a skvěle jí, dá se odtud vyrazit na zajímavé výlety. O největší atrakci místa, Bílých kamenech, bude řeč na vedlejší stránce, a tak se teď vydáme na jih, do okolních kopců. Nejprve do oblasti až mystické bučiny, kde ocelově šedé sloupoví jakoby podpíralo samu klenbu nebeskou – to jsme v přírodní rezervaci Velký Vápenný. Pokud se nám podaří natrefit akci speleologů, dostaneme se i do úžasné bezmála tři sta metrů dlouhé Západní jeskyně s jedinečnou krápníkovou výzdobou. Nedaleko pak objevíme malebnou zříceninu hradu Roimund. O něco dále leží v širokém údolí městyš Zdislava s pozoruhodným barokním

kostelem sv. Jana Křtitele, ve kterém ohromí unikátní dřevěný malovaný strop, stejně jako na přilehlém hřbitově stojící pozdně barokní márnice. Vydáme-li se z Jítravy na sever, čekají nás velmi zajímavé skalní útvary. Nejprve se zastavíme v obci s poetickým jménem Černá Louže, odkud nás modrá značka dovede k pískovcovému ostrohu Havran v Polesí, jenž vystupuje z lesa a shlíží na malebnou ves pod sebou. My můžeme shlížet také, dobrodiním těch, kteří tu vybudovali bezpečnou vyhlídku. Jen o něco severněji doputujeme do obce Horní Sedlo. Ta je východištěm k ojedinělému skalnímu městu ukrytému v lesním porostu. Horní skály nás zaskočí úchvatnými skalními stěnami deroucími se mezi stromy ke světlu. Horolezci je milují, je div, když tu na žádného nenatrefíte. A zapadá-li právě slunce, jsou siluety skal až přízračné.

BÍLÉ KAMENY

O slonech spících v Lužických horách

Bílé kameny na dohled od Jítravy jsou jedním z největších divů Lužických hor. Když se člověk luční cestou blíží k okraji lesa, jen těžko věří svým očím. Leží tu dva mastodonti, dva šedavě bílí sloni, kteří choboty ukryli do chladu lesa, a těla vyvalili na slunce. Výstižnější přirovnání nenajdete – však se také skalisku už od doby, kdy lidé v Lužických horách znali slony, neříká jinak, než Sloní kameny. A možná to nejsou sloni, možná to jsou tolkienovští olifanti a ten, kdo projde kolem jejich svítících pozadí, stává se hobitem a pudí ho neodolatelná touha vyšplhat se na ta svítící těla a z jejich zad přehlédnout celou Středozem. A je to pohled pro bohy, vážně. Po nohama tisíců vymletých prohlubních vystoupáte jako po sloní páteři až na vrchol a uchváceně usednete na sluncem horkou skálu a přes dokonale hladkou plochu kamenů hledíte

na reliéf Lužických hor. A možná to nejsou sloni ani olifanti, možná je to socha Henryho Moora, tak odvážná a tak krásná, strhující landart, smělá dominanta. O Sloních kamenech se ale traduje nádherná pověst o trpaslících, kteří na vrcholu skaliska svěřili klíček od své pokladnice mladé pastýřce a zkormouceně opustili kraj, neboť krajina byla zpusťovaná a lidé zlí. Takže přeci jen Tolkien? Najde-li se ovšem někdo, kdo dokáže na Sloních kamenech nepopustit uzdu fantazie, slyšte, co říká věda geologická: Bílé kameny jsou třetihorní křídové pískovce stejnoměrného složení (to umožnilo jejich zaoblení) s vyšším obsahem kaolinitu (to zase jejich bezmála bílou barvu). Za svůj neobvyklý tvar vděčí intenzivní erozi. Uspokojilo vás to více, než obraz sluncem znavených slonů odpočívajících už tisíce let na okraji lesa?

Do Krkavčích skal i k vodě s nejkrásnějším výhledem

Na samé hranici Lužických hor a Ralské pahorkatiny leží vesnice Křížany. Je roztažena do délky a lemují silničku z Jablonného do Světlé pod Ještědem. V každé vesnici člověka podvědomě přitahuje nejvýraznější dominanta, kostel. Nejinak je tomu v Křížanech a nejde o kostel ledajaký. Jen je třeba dokázat se dívat okem dychtivým, okem, které dokáže odhalit krásu i tam, kde ji jiní nevidí. Původně gotický, barokně přestavěný chrám svatého Maxmiliána je nádherný, přestože na něm zub času hlodal vůčihledně. Má mimořádnou přitažlivost, je souladný, s ne zcela tradiční věží. Sousedem je mu podobně neokázale krásná barokní fara s mansardovou střechou a rekonstruovaná výklenková kaple. Skutečným labužníkům krásy je pak třeba doporučit ještě obnovenou Pietschovu kapličku v lukách vedle cesty k nádraží. Kaple sv. Václava a Jiřího

obklopená stromy na pozadí Ještědu – rozkoš pro oko. Křížany mají jedno dobře ukryté tajemství. Cestou ke Krkavčím kamenům objeví unavený poutník nově dobudovaný rybník, pro který našli místní obyvatelé jméno Krkavec. Koupání tady je neskutečné, především pro neodolatelné kulisy. Pohled přes hladinu rybníka na Ještědský hřeben korunovaný lesklým kuzelem Hubáčkova hotelu je jedním z nejkrásnějších v celém regionu. Jen o pár set metrů výš tvoří ostrou hranu kopce Krkavčí skály, mezi horolezci oblíbené a přezdívané Vajoletky u Křížan. Skalní plato s dalekým výhledem na Ještědský hřeben i Ralskou pahorkatinu je lemováno fantaskními skalními věžemi. Zelená značka poutníka přivede k dalším opulentním výhledům i na okraj nádherné louky, po níž se lze vrátit k idylickému rybníku.

KRYŠTOFOVO ÚDOLÍ

Horská idyla jako z pohádky

Slovní spojení „jako z pohádky“ se zdá být ohraným klišé, ale kdo se poprvé dostane do Kryštofova Údolí, má přesně tyhle pocity. Jakoby se člověk ocitl v daleko vyšších horách, snad někde v Tatrách... Tahle vesnice je prostě kouzelná. Mohutná dolina Údolského potoka je posetá malebnými podstávkovými, roubenými i hrázděnými chalupami a domy s unikátní kolekcí zdobných břidlicových štítů, na obě strany se zdvíhají příkré a vysoké stráně, všemu dominuje kostelní návrší s hřbitůvkem, barokní farou, dřevěnou zvonici s mansardovou střechou, márnici a opravdu nádherným raně barokním, roubeným, břidlicí obloženým kostelem sv. Kryštofa, kterého se výkyvy lidského vkusu nijak nedotkly, takže zůstal zachován téměř v téže podobě, jako když byl zasvěcován. V raně barokní márnici visí na stěnách osm malovaných štítů. Jen člověk vyjde

z brány kostelního vršku, otevře se před ním veduta vesnice rámovaná sochou sv. Václava. Jedno ze stavení je na první pohled jiné a přitahuje oči jako magnet. Kryštofovo Údolí má totiž trafostanici, jakou nemají nikde jinde na světě. Vznikl v ní první český vesnický orloj, a že je půvabný, na to můžete vzít jed. A poctivý! Apoštolové deflují, postavy se pohybují, mistr Hanuš by zatleskal. K dovršení všeho je hned naproti Muzeum lidových betlémů. Není divu, že Kryštofovo Údolí je už od roku 2005 vesnickou památkovou zónou. A to je ještě v části obce řečené Novina k vidění nostalgický železniční viadukt, po kterém o Údolské pouti pravidelně přisupí parní lokomotiva. Viadukt je zakřivený, 230 metrů dlouhý o čtrnácti obloucích dosahujících výšky třiceti metrů. Kryštofovo Údolí je prostě nádherné rozloučení s Lužickými horami.

POPOVA SKÁLA, ČESKÁ BRÁNA

Za půvaby severovýchodních lesů

Když už jsme doputovali až na nejvyšší výspu Lužických hor, s chutí se stočíme k severozápadu a prozkoumáme okolí Hrádku nad Nisou. Součástí městečka je vesnice Dolní Sedlo, odkud je příjemné vystoupat po zelené značce lesem až do sedla pod Popovou skálou. Cesta vede magickými lesy plnými solitérních skalek a kamenů. A má-li člověk štěstí na slunce v dobré náladě, je svědkem fascinující stínohry a světelných sloupců opřených o kmeny stromů. Čím výše jsme, tím fantastičtější krajina nás obklopuje. Náhle se ocitáme ve skalách, kde nepochybně s oblibou dováděli obři a pozůstatky jejich řádění nám staví do cesty náhodně pohozené pískovcové kostky a kvádry. Obři si tu stavěli malé hráze a stěny, které pro nás, smrtelníky, mají dosti monumentální rozměry. Z roztroušených skalisek lze tu a tam zahlédnout cíl splnění

- Popovu skálu čili Pfaffenstein. Je to pozoruhodné a nad lesy ční pískovcové skalisko zvící lodi, na něj se dá dobře vyšplhat po žebříku a ze zabezpečené vyhlídky ohromně hledět do širé krajiny, třeba k východu, až na Ještědský hřeben, nebo naopak z k západu, kde zvlněnému, lesy štětinatému horizontu dominuje mohutný Hvozď s čudlíkem kamené rozhledny. Po návratu do sedla je dobré vydat se po modré přes Sedlecký Špičák na Kohoutí vrch, kde mají daleké výhledy strhující pokračování. Ještě jeden návrat do sedla a neznáčenou cestou dolů ze svahu za dobrodružstvím doslova hraničním. Svažité pěšina totiž vteče do hraniční cesty a poutník širokým krokem – jedna noha v Česku, druhá zase v Sasku, záhy dorazí k mohutné skalní puklině, které se na obou stranách hranice říká Česká brána. Krásné a důstojné místo.

GRABŠTEJN

Hrdý strážce severní výspy

Kdo se z Popovy skály zahledí k severovýchodu, a nemusí mít ani obzvlášť dobré oči, uvidí z ostrůvku listnatého lesa obklopeného lukami a poli plout nádhernou loď s vysokým bachratým stěžněm. Za ní se ve zvlněném terénu houpají štíhlé plachetnice... a nejsou to plachetnice, jsou to větrné turbíny a loď v popředí je gotický hrad ze 13. století přestavěný o nějakých tři sta let později na renesanční zámek. Krásný prelud se proměnil v hrad Grabštejn v kopci nad Chotyní, pouhé tři kilometry od polských hranic. Kdo se potom ke hradu vypraví, shledá, že stojí na mohutném ostrohu chráněném ze tří stran výraznými zalesněnými svahy – opravdu vynikající strategická poloha. Na pomezí Českých zemí a Horní Lužice se v raném středověku válčilo téměř neustále a každé opevnění muselo mít flankovací věž (tedy takovou, ze které se provádělo

ostřelování dobytých). A právě takovou už někdy ve 13. století měl hrad Grafenstein. Název se změnil, charakter sídla také, věž byla mnohokrát přestavěna a přizpůsobena dobovému vkusu, ale její krása a dominance uchvacuje dodnes. Dolní část zámku, která byla ke gotickému jádru přistavěna v době renesance, využívá armáda k výcviku služebních psů, přesto je většina zámeckých prostor přístupná dokonce ve třech prohlídkových okruzích. Na věž samotnou se dostanete i bez průvodce a je to zážitek nad jiné, už kvůli panoramatickému rozhledu. Ten, kdo doputoval až sem, se dostane do sklepení, paláce, do zámeckých interiérů, ale také do největšího skvostu, jímž areál disponuje, do nádherné renesanční kaple sv. Barbory s až nezvykle bohatou malířskou výzdobou... ano, tahle kaple patří k nejkrásnějším sakrálním památkám v zemi.

HRÁDEK NAD NISOU

Městečko v Trojmezí

Je na čase vydat se do Hrádku, městečka protkaného stužkou řeky Nisy. Příjemnou procházku centrem tohoto dost možná už tisíc let starého sídla lemují pozoruhodné stavby – klasicistní radnice, nádherně rekonstruovaný dům s hrázděným patrem, kde je Informační středisko a muzeum, nedávno osazená replika barokního morového sloupu se sousoším sv. Anny Samotřetí, novogotický evangelický chrám Pokoje, empírová fara... To už nás městské korzo dovedlo až ke stavbě nejzajímavější, starým hřbitovem obklopenému kostelu sv. Bartoloměje, renesančně a barokně přestavěnému gotickému chrámu. Okolní hřbitov byl proměněn na park s několika dochovanými cennými náhrobky i výklenkovými kaplemi barokní křížové cesty. Vydejme se teď z Hrádku krásnou naučnou Stezkou stromů kolem řeky Nisy a jezera Kristýna (bude o něm řeč hned

na vedlejší stránce) na místo se zvláští a povznesenou atmosférou, místo prodchnuté historií a přece zcela nenápadné a pro nezasvěceného bezmála přehlédnutelné. Trojmezí, nebo také Trojzemí, je vlastně řekou rozdělená niva lemovaná doubravami, kde se do Nisy vlévá Oldřichovský potok. Sem se po dlouhá léta nesmělo, jakkoli velkohubé bratrství mezi třemi zeměmi, jejichž hranice se tu na jediném místě stýkají, bylo plameně deklarováno. Dnes má mnohý význam. Tady se v roce 2005 mohutně slavilo rozšíření Evropské unie o Polsko a Česko. Tady dnes vlají čtyři vlajky – německá, česká, polská a unijní. Tohle je místo, kde dost dobře není možné neuvědomovat si konečně nabytou svobodu. Z Česka do Polska se dá přejít po lávce a dá-li příznivý souběh finančních okolností, možná tu jednou bude stát zamýšlený kruhový most.

KRISTÝNA

Báječné koupání v zatopeném dole

Ještě než podnikneme slíbenou cestu k rekreačnímu jezeru Kristýna, pojďme se podívat, kde všude je vlastně možné se v Lužických horách vykoupat. Popravdě řečeno, těch míst je mnoho. Za všechny rybníky a rybníčky zmiňme třeba nenápadné Jezírko u Svoru, Horní rybník u Mařeniček, přehradu Naděje, už zmíněný rybník v Křížanech – stačí si najít v mapě ikonu plavce, vzít plavky a vyrazit. Pak jsou tu samozřejmě místa vyhlášená a hojně navštěvovaná – především Radvanecský rybník u Sloupu v Čechách, ale také koupaliště (bráno ze západu na východ) v Prysku, Kytlicích, Horním Podluží, Jiřetíně pod Jedlovou, Varnsdorfu, Novém Boru, Heřmanicích v Podještědí, Jablonném v Podještědí nebo v Rynolticích – Polesí. A zapomenout nesmíme ani na velkorysá a oblíbená koupání v Olbersdorfském jezeře u Žitavy. A teď zpát-

ky ke Hrádku nad Nisou, kde se už počátkem 19. století těžil v několika šachtách lignit. V polovině minulého století se přešlo na povrchovou těžbu a konečně v roce 1972 byly práce v dole Kristýna zastaveny a během tří let vzniklo jeho zatopením nádherné jezero. Už tehdy tu začal vznikat rekreační areál, který byl několikrát modernizován. Poslední úpravy proběhly v době zcela nedávné. Nádherně čistá podzemní voda, ve které se nevede sinicím, největší hloubka se blíží třiceti metrům, pohodlný vstup do vody, písčité i travnaté pláže, sportoviště, pětikilometrová in-linová dráha, přírodní tělocvična, vodní skluzavky, ale i dřevěné sochy a plastiky... Idylické je i okolí – lesy, háje, na obzoru reliéf hor, neda-leko menší rybník s mokřady zpřístupněnými povalovými chodníčky. V Lužických horách je prostě všechno – skvělé koupání nevyjímaje.

ČESKÁ LÍPA

Historické město v jižním podhůří

Až zcela na jižní hranici Lužických hor leží město s atraktivním historickým jádrem plným památek na doby dávno minulé. Tou úplně nejzářivější je Augustiniánský klášter. Ten nechal zřídit slovutný vojevůdce Albrecht z Valdštejna jen dva roky poté, co získal město do svého držení, to se psal rok 1627. Zároveň vymyslel, že tu augustiniáni budou učit latinu každého, kdo o to projeví zájem. A přestože pak Valdštejna v Chebu probodli, vzkvétal klášter dál, tiskly se tu knihy, hrálo divadlo, byla vystavěna Svatá chýše loreťanská, kolem ní ambity, Svaté schody, klášterní kostel Všech svatých byl papežem povýšen na baziliku minor... Později klášter chátral a teprve doba současná mu dala rozkvést do někdejší krásy. Dnes tu sídlí Vlastivědné muzeum a galerie, v Biberově kapli se pořádají kulturní akce, v ambitu probíhají výstavy, nádherná bazilika Všech Svatých

dál slouží svému původnímu účelu, chvíle klidu a tichého odpočinku lze trávit v renesančně barokní klášterní zahradě. V České Lípě je i několik dalších zajímavých chrámů, cisterciácké probošství, na náměstí se tyčí pozoruhodný morový sloup. Krásný, nepřezdobený. Na vrcholu plastika nejsvětější Trojice, na podstavci reliéfy svatých Panny Marie Pomocné, Šebestiána, Rocha a Rozálie z doby barokní. O sto let později ještě přibýly čtyři sochy, které sloup střeží dodnes – svatí Florián, Václav, Vojtěch a samozřejmě nejmilovanější český svatý – Jan Nepomucký. Důstojný středobod města, jen co je pravda. Přidáme-li ještě renesanční letohrádek Červený dům a vodní hrad Lipý s Centrem textilního tisku, novorenesanční radnici, někdejší Šatlavu s archeologickým muzeem, je jasné, že Česká Lípa je městem lákavým a mimořádně atraktivním.

PEKLO

Údolí rajske krásy

Spojnicí předhůří Lužických hor a Ralské pahorkatiny je turisty vyhledávané a opravdu nádherné údolí Robečského potoka, řečené už od nepaměti Peklo. Potok tu spěchá od České Lípy na jih, k Zahradkám, a scenérie kolem něj je strhující. Pískovcové skály tu tvoří malebnou průrvu, divokou soutěsku lemovanou jeskyněmi a převisy, cesta se klikatí sporou pobřežní nivou a překonává potok po můstcích a lávkách, uchyluje se na povalové chodníky, prochází uměle vyraženými tunely... Na skalních hřbetech je několik zřícenin dávných hrádků i úchvatné vyhlídky do údolí i do okolního kraje. Skály fantaskních tvarů shlíží do údolí jako němí strážci krásy, kterou lidé vnímají už velmi, velmi dlouho. Hned na počátku 19. století tu vznikl veskrze romantický krajinný celek. Tehdejší majitel zahrádeckého zámku dokonale využil přírodních kulis, nechal pře-

hradit a splavit Robečský potok, dodal čluny a umožnil svým hostům opravdu nezvyklý zážitek, plavbu mezi skalami, jakou známe spíše ze sousedního Českosaského Švýcarska. Vlastně už od té doby se datuje snaha překrásné údolí nějak chránit. A tak, jdeme-li dnes Peklem, procházíme už více než padesát let vyhlášeným chráněným územím, Národní přírodní památkou. Vede tudy naučná stezka, která se začíná odvíjet od slavného skalního útvaru Skautská skála. Tohle údolí je výjimečným zážitkem po celý rok, ale nejvyhledávanější je na počátku jara, kdy se břehy potoka promění v nekonečné koberec zářivých lampiček bělostných bledulí. Údolí ústí do malebné osady Karba, kde se ke skalám přimykají půvabné domky, ukázkou typické lidové architektury a celá scenérie je rámována mohutným železničním viaduktem z konce 19. století.

OYBIN

Do chrámu, jehož klenbou je nebe

Zborcený hrad a klášter Oybin je místo tak mystické, že jeho kouzlu fascinovaně propadl dokonce král romantických malířů Caspar David Friedrich. Jeho obrazy zříceniny katedrálly zbavené klenby a střechy stály na počátku záchranu místa, které nevidět znamená ochudit se o jeden z největších zážitků souladu přírody a architektury. Dostat se sem dá několika způsoby, ale ten bezesporu nejatraktivnější je nastoupit na žitavském nádraží do historických vagónků úzkokolejně železnice Zittauer Schmalspurbahn (funguje nepřetržitě už od roku 1890) tažených parní lokomotivou. Sedět v dřevěném jídelním voze, zakusovat bratwurst a lokat pivo, dívat se, jak se krajina vynojuje a zase mizí z oblaků šedé páry, tu a tam vyjít na plošinku mimo vagón a nechat si párou i letícím vzduchem čechrat vlasy – to je zážitek, který už není moc k máni. Vystupuje

se na nádražičku v Kurort Oybin, které vypadá jako budova z modelové železnice. A pak už Rytířskou stezkou na hrad. Přes Oybin vedla stará obchodní cesta z Prahy do Zhořelce a Karel IV. tu nechal na základech skalního hrádku vystavět mohutný strážní hrad a později i klášter Celestýnů s nádherným gotickým chrámem vykazujícím charakter práce pražské stavební školy Petra Parléře. Na jaře 1577 ho blesk a následný požár připravil o střechu, klenba se zhroutil. Síla toho místa je naprosto mimořádná, protože novou klenbu tvoří samotné nebe. Úžasná šmolková modř, tu a tam oblačné fresky a kamenné stěny vzhlínající vzhůru jako ruce vztážené k modlitbě. Člověk tu ztichne a pocítí sílu vesmíru. Bloudění po vrcholu Oybinu je nádherné. Středověký hřbitůvek, skalní vyhlídky, slavné knihovní okno, kamenná cisterna, zbytky hradeb – úžasně místo.

LÜCKENDORF

Do skal na Brandhöhe i do luk za vyhlídkami

Žitavské hory mají stejný charakter jako hory Lužické, jen je tu větší koncentrace pozoruhodných skalních měst a skalnatých hřebenů. Jeden z nich, Spálená výšina - Brandhöhe, leží mezi Oybinem a půvabnou obcí Lückendorf. Najdete tu podstávkové domy, malebný barokní kostelík a hustou síť dobře značených turistických tras. Pokud se milovník skal vydá k zalesněnému hřebenu po zelené okružní anebo ulici Kammweg, tedy Hřebenovou, čeká ho jeden z nejkrásnějších výhledů široko daleko. Tady, na nádherné louce, kde je možné usednout do trávy a nechat oči plout krajinou, defilují Lužické hory jako na přehlídce. Úžasně místo. Kdo se odtud dokáže odlepit a vystoupá vzhůru, čeká ho hřebenovka spojující sedlo Kammloch a skalní vyhlídku Scharfenstein, bude kráčet dlouhou Grosse Felsengasse, tedy Skalní „ulici“, která

je vlastně soutěskou lemovanou vysokými skalními stěnami jakoby to byly skutečné domy kolem skutečné ulice. Je tu bezpočet kouzelných míst – Mušlový sál (Muschelsaal), Satanova hlava (Satanskopf), vyhlídka na Mnišské kazatelně (Mönchskanzel), nádherné a vyhledávané lezecké stěny a věže... Často je třeba protáhnout se úzkou skalní puklinou, zdolat kamenné schody anebo se dokonce, je-li kdo vyznavačem ferratového lezení, spojení karabinou s ocelovým lanem pusťtít do slézání zajištěné skalní cesty Alpiner Grat. Odměnou závěrečnou je pak výstup na žitavský Matterhorn, skalní věž Ostrý kámen (Scharfenstein), na jehož temeni je upravená vyhlídka. Kdo by se pak na začátku cesty vydal do sedla Kammloch a dál směrem k Oybinu, potkal by ohromující skalní „hlavy“ Kelchsteine, jeden z divů Žitavských hor.

JONSDORF

Lázně plné motýlů i fantaskních skal

Už více než sto padesát let je Jonsdorf oblíbeným a velmi utěšeným lázeňským střediskem. Díky své poloze na úpatí Žitavských hor je městečko vyhledávanými klimatickými lázněmi. Idylická lidová architektura, klid a ohromující okolí, to jsou hlavní důvody, proč se do Jonsdorfu vydat. Vlastně je tu ještě jeden velmi častý důvod – Schmetterlingshaus čili Motýlí dům plný šumu nádherně barevných motýlích křídel, ale také mořských akvárií, jezírek a fontán. Skutečné divy ovšem nabízejí i okolní zalesněné stráně, ze kterých spektakulárně vystupují nejroztodivnější skalní útvarry, stěny a věže. Na jihozápad od městečka je to skalní masiv Nonnenfelsen, česky zvaný Jeptišky. Jde vlastně o táhlý skalnatý hřeben vetknutý do lesů. Zdolat ho lze jednak vycházkově a snadno, jednak adrenalinově a s odvahou, to když se rozhodnete putovat zajištěnou

via ferratou zahrnující i mimořádně atraktivní visutý most mezi skalami. Nejpůsobivější částí hřebene jsou gigantické skalní schody sevřené z obou stran kolmými skalními stěnami, ale ani zážitek z vrcholové vyhlídky není možné označit za obvyklý. Člověk si tu připadá jako na můstku obrovské plachetnice, která brázdí oceán smrků, borovic a bříz. Na protějším hřebeni je dobře patrný další skalní koráb – Carolafelsen. Karlina skála je zdolatelná pomocí tesaných schodů, na vrcholu opatřená komfortní vyhlídkou. Nedaleko čeká další nevšední pohled, tentokrát do Černé díry (Schwarze Loch). Impozantní propast je vlastně bývalý lom. Kdo sestoupá na jeho dno, ocitne se v minulosti, neboť místo je upraveno jako skanzen, takže lom jakoby dál fungoval, jakkoli se tu už více než sto let neteží.

ZITTAU, ČILI ŽITAVA ČI TAKÉ ŽITAWA

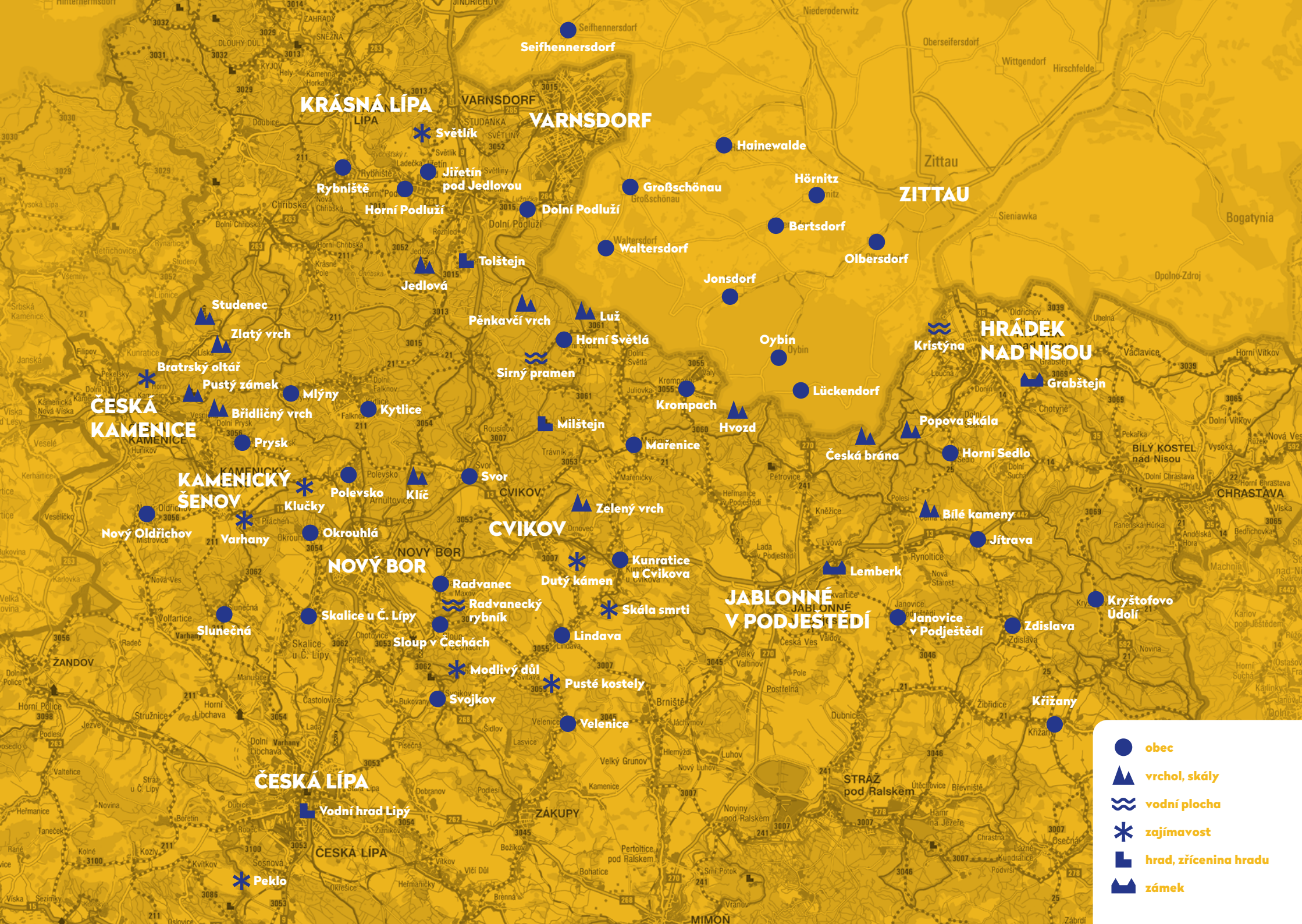
Klenot Hornolužického šestiměstí

Město založené Přemyslem Otakarem II., jedno ze šesti hornolužických měst spojených po více než 450 let z popudu císaře Karla IV. do pevného spolku, je místem plným pamětihodností a nezvyklé krásy. Historické centrum je situováno kolem náměstí, na kterém udivuje sto šedesát let stará radnice postavená ve stylu italské renesance, v témže stylu vytvořená je i kamenná Martova kašna, o málo mladší jsou pak nádherné barokní měšťanské domy, piplané a udržované tak, jak jsme tomu v Lužici i celém Sasku už dávno uvykli. Dominantní stavbou historické čtvrti je ovšem velkolepý chrám Johanniskirche, původně románská bazilika přestavěná v duchu klasicismu s opravdu úchvatným dřevěným kazetovým stropem a dvojicí věží, z nichž jedna poskytuje vskutku královský pohled na celé město i jeho okolí, krajinu Trojzemí.

Kostelů je v Žitavě několik a mezi nimi přední místo zastává kostel sv. Petra a Pavla (Klosterkirche), součást františkánského kláštera, a to nejen pro udivující štíhlou kostelní věž, ale také díky faktu, že v areálu kláštera najdeme městské muzeum, kde je, krom mnoha jiných pokladů, vystaveno i Malé žitavské postní plátno, mimořádná památka z roku 1573. V odsvěceném kostele sv. Kříže je pak umístěno další, tentokrát Velké žitavské postní plátno, které je ještě starší (1472) a obsahuje v deseti řadách po devíti obrazech ze Starého i Nového zákona. Skvozná je i budova Solnice z roku 1511, jedna z nejfotografovanějších staveb ve městě. Žitava je městem, kde člověk nevychází z údivu, tolik výstavných historických budov je tu nahloučeno na nevelkém prostoru – měšťanské domy, masné krámy, bašty, školy, ale i parky a zahrady.

KRÁSNA LÍPA

VARNSDORF

ZITTAU

**HRADEK
NAD NISOU**

**ČESKÁ
KAMENICE**

**KAMENICKÝ
ŠENOV**

CVIKOV

**JABLONNÉ
V PODJESTĚDÍ**

ČESKÁ LÍPA

- obec
- vrchol, skály
- vodní plocha
- zajímavost
- hrad, zřícenina hradu
- zámek

PODĚKOVÁNÍ AUTOROVO

A ještě v jednom jsou Lužické hory jedinečné a vynikají nad všechna česká pohoří. Mají úžasné a nedostižné webové stránky. Kdokoli kdy psal, píše nebo se chystá psát o tomhle něžném a líbezném kraji plném divů, neobejde se bez jejich studia a citací. Hlubokou úklonu a dík na tomto místě skládám jejich tvůrci, panu Jiřímu Kühnovi.

Rostislav Křivánek

Lužické a Žitavské hory – neobjevený klenot pohraničí

Vydavatel: Svazek obcí Novoborska, 2018

Autor textů: Rostislav Křivánek

Grafické zpracování:

Radka Bartošová, Do Hoai Nam

Mapové podklady: Geodézie On Line, spol. s r.o.

Tisk: Geoprint, s.r.o.

Neprodejně

Fotografie: Miloslav Petryl, Marek Jirsák, Jörg Müller, Marián Maštrla, Zdeněk Nastoupil, Rostislav Křivánek, Radek Timoftej, Kateřina Oraná, archiv Obec Jiřetín pod Jedlovou, Jiří Stejskal, Petr Germanič, Jana Nastoupilová, archiv Lasvít Ajeto, Petr Pazdera, archiv Liberecký kraj, Martin Špoula, archiv Město Česká Lípa, René Pech, Markus Balkow, Rainer Weisflog, Jan Pešek, archiv Město Hrádek nad Nisou

---

Diese Publikation mit einer Auswahl der interessantesten Orte des Lausitzer und Zittauer Gebirges ist ein gemeinsames Informations- und Werbematerial dieser Destination. Ihre Herausgabe erfolgte im Rahmen des Projekts „Společně rozvíjíme přeshraniční region Lužické a Žitavské hory/Die gemeinsame Entwicklung der grenzüberschreitenden Region Lausitzer und Zittauer

Gebirge, reg. č. ERN-0488-CZ-06.06.2017“, das von der Europäischen Union aus dem Europäischen Fonds für regionale Entwicklung aus dem Kooperationsprogramm Freistaat Sachsen – Tschechische Republik 2014–2020 im Rahmen des Kleinprojektfonds der Euroregion Neiße gefördert wird. Die Publikation steht auch in deutscher Sprache zur Verfügung.

Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.

Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
Interreg V A / 2014–2020

